

Prezident İlham Əliyev Bakı Olimpiya Stadionunun ərazisində COP29-a hazırlıqla bağlı görülən işlərlə tanış olub

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 10-da Bakı Olimpiya Stadionunun ərazisində COP29-a hazırlıqla bağlı görülən işlərlə tanış olub.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Prezidentin köməkçisi Anar Ələkbərov dövlətimizin başçısına COP29 məkanının tədbirə hazırlıq vəziyyətinə gətirilməsi barədə məruzə etdi.

Eyni zamanda, dövlətimizin başçısına ümumilikdə bu tədbirlə bağlı stadionun 49 hektarlıq perimetrində Mavi Zona üzrə

aparılan tikinti işləri, məkanların dizaynı, qonaqlar üçün müxtəlif xidmətlərin təşkili, paytaxtda nəqliyyat əməliyyatlarının hazırlığı, qonaqların yerləşdirilməsi prosesi və digər işlər barədə məlumat verildi. Həmçinin 8 hektar ərazidə qurulan Yaşıl Zona ilə bağlı görülən işlər məruzə edildi.

Qeyd olundu ki, ölkəmizdə COP29-un yüksək səviyyədə keçirilməsi üçün bütün zəruri tədbirlər görülür, lazımı infrastruktur yaradılır.

Prezident İlham Əliyev görüləcək işlərlə bağlı tapşırıq və göstərişlərini verdi.

Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlı Alimlərin Forumunun iştirakçılara

Hörmətli Forum iştirakçıları!

Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlı Alimlərin Forumunun ölkəmizin paytaxtında öz işinə başlaması münasibətilə sizi səmimi-qəlbədən salamlayıram, hər birinizə cəsarət və uğurlar arzulayıram. Ərazi bütövlüyümüzün və suverenliyimizin tam bərpa olunduğu bir zamanda Forumun təşkilinin rəmzi mənə kəsb etdiyini xüsusi vurğulamaq istəyirəm.

Xaricdə yaşayan həmvətənlərimizin sıralarında elm xadimlərinin geniş yer tutması Azərbaycan diasporunun inkişafına böyük imkanlar yaradır. Diasporumuzun fəaliyyətinin sistemliliyinin təmin edilməsi məqsədilə elm sahəsində çalışan soydaşlarımızla daha sıx münasibətlər qurulması, milli maraqlarımıza xidmət göstərən müxtəlif proqram və layihələrdə onların yaxından iştirakının dəstəklənməsi istiqamətində ötən müddət ərzində təqdirəlayiq işlər görülmüşdür.

Forumun dünyanın müxtəlif ölkələrində məskunlaşmış azərbaycanlı alimlərin şəbəkələşməsi, onların elm və təhsil ocaqlarımızla əlaqələrinin dərinləşməsi, qazanılan müştərək nailiyyətlərdən yararlanmaqla ölkəmizin global hədəflərə sürətlə yaxınlaşması, habelə Azərbaycan elminin dünya elm məkanına inteqrasiyası baxımından son dərəcə səmərəli olacağına əminəm.

İnanıram ki, Forum Azərbaycanda elmin dayanıqlı və innovativ inkişafı naminə ətraflı fikir mübadiləsi və dolğun müzakirələr şəraitində keçəcək, işğaldan azad edilmiş tarixi ərazilərimizin bərpası prosesinə alimlərimizin öz bilik və təcrübələri ilə töhfə verə bilmələri üçün faydalı əməkdaşlıq yollarını müəyyən edəcəkdir.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 9 sentyabr 2024-cü il

Bakıda Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlı Alimlərin Forumu keçirilib

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli Forumda iştirak edib

Sentyabrın 9-da Bakıda Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlı Alimlərin Forumu keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsi ilə başlayan tədbirdə ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyi uğrunda mübarizədə canlarından keçmiş şəhidlərimizin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olunub.

Sonra Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının Humanitar siyasət,

diaspor, multikulturalizm və dini məsələlər şöbəsinin müdiri Fərah Əliyeva Prezident İlham Əliyevin Forum iştirakçlarına müraciətini oxuyub.

Xatırladaq ki, forumda 23 ölkədən 80-dən çox azərbaycanlı alim, ümumilikdə 200-ə yaxın elm xadimi iştirak edib.

Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinin, Elm və Təhsil Nazirliyinin dəstəyi, Dünya Azərbaycanlı Alimlər Dərnəyinin təşkilatçılığı ilə baş tutan tədbir üç gün davam edib.

Forumun məqsədi müxtəlif

ölkələrdə yaşayan azərbaycanlı alimləri bir araya gətirmək, yerli alimlərlə görüşdürmək, bilik və təcrübə mübadiləsi aparmaq, dünya azərbaycanlı elm adamlarının şəbəkələşməsinə töhfə verməkdir.

Forum çərçivəsində tədbir iştirakçıları işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası prosesində alimlərimizin bilik və təcrübəsindən yararlanmaq məqsədilə Şuşa və Xankəndi şəhərlərində olublar, Qarabağ Universitetinin müəllim heyəti ilə müzakirələr aparıblar.

Azərbaycanlı alimlərin forumu ölkə elminin dünyada tanınmasına töhfə verəcək

Bakıda Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlı Alimlərin Forumu keçirilib. Tədbirdə 23 ölkədən 80-dən çox azərbaycanlı alim, ümumilikdə 200-ə yaxın elm xadimi iştirak edib.

Ölkə akademikləri və universitet rektorları Forumu yüksək qiymətləndiriblər. Onlar tədbirin təşkilini Qarabağın gələcəyinin müəyyən edilməsi istiqamətində düşünülmüş bir addım kimi dəyərləndiriblər.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) prezidenti, akademik İsa Həbibbəylinin fikrincə, bu cür tədbirlər dövlət səviyyəsində yaradılan uğurlu platformadır. Forum bu günə qədər fərdi halda, şəxsi təşəbbüslə formalaşan əlaqələrin təşkilatlanmış və planlı şəkildə istiqamətlənməsinə müsbət təsir edəcək.

"Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlı Alimlərin Forumunun keçirilməsi

Qarabağın gələcəyinin müəyyən edilməsi üçün də düşünülmüş bir addımdır. Forum Azərbaycan elminin yeni donorlarla zənginləşməsinə və dünyada tanınmasına töhfə verəcək", - deyir akademik vurğulayıb.

AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik Rasim Əliquliyev bildirib ki, Forumun keçirilməsi müasir

Azərbaycan dövlətinin elmi inkişaf istiqamətində maraqlarına uyğundur. Onun sözlərinə görə, bu tədbir qlobal dünyada gedən proseslərlə ayaqlaşmaq istiqamətində yeni vəzifələrin müəyyənəşməsi, problemlərin aşkarlanması və bu işə azərbaycanlı alimlərin qoşulması üçün də mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlı Alimlərin Forumunun iştirakçıları Prezident İlham Əliyevə müraciət ünvanlayıblar

Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlı Alimlərin Forumunun iştirakçıları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevə müraciət ünvanlayıblar.

Müraciəti təqdim edirik:

"Hörmətli cənab Prezident.

Dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayıb-çalışan azərbaycanlı alimləri birləşdirən təşkilatımız doğma Vətənimizin yüksəlişini daim diqqətlə izləyir, böyük Zəfərə imza atmış dövlətimizin və xalqımızın uğurlarına qəlbən sevinirik. Biz Vətənimizdən kənarında fəaliyyət göstərsək də, hər zaman və hər yerdə Ulu Önderimiz Heydər Əliyevin bu möhtəşəm sözlərini xatırlayırıq: "Azərbaycan torpağının hər guşəsi hər bir azərbaycanlı üçün əzizdir". Dünyanın ayrı-ayrı ölkələrində fərqli elm sahələrində işləyən tədqiqatçılarımızı qovuşduran Dünya Azərbaycanlı Alimlər Birliyinin başlıca məqsədi Vətənimizin inkişafına mümkün kömək göstərməkdir.

Bu gün - Xaricdə Yaşayan Azərbaycanlı Alimlərin Forumunun son günündə işğaldan azad edilmiş müqəddəs Azərbaycan torpağı Qarabağda olarkən qalib xalqımızın və onun Müzəffər Ali Baş Komandanının, Vətənimizin müdafiəçisi və xilaskarı qarşısında inanılmaz xoşbəxtlik, qürur hissi keçirdiyimizi Sizə, həmçinin bütün dünyaya bildirməkdən məmnunluq duyuruq. Torpağımızın hər qarışının azad edilməsi uğrunda mübarizədə xalqımızın verdiyi qurbanları daim xatırlayır, şəhidlərimizə Allahdan rəhmət diləyir, qazilərimizə cansağlığı arzulayırıq.

Xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlı alimlər olaraq Sizi və Sizin şəxsinizdə bütün Azərbaycan xalqını əmin edirik ki, elm və texnologiya, energetika, təhsil, səhiyyə, sosiologiya və mədəniyyət sahələrində Vətənin strateji planlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi naminə əzmlə səy göstərəcəyik.

Cənab Prezident, şanlı Silahlı Qüvvələrimizin Ali Baş Komandanı olaraq xalqımızı Zəfərə qovuşdurduğunuz, ölkəmizin ərazi bütövlüyünü bərpa, Vətənimizin suverenliyini tam təmin etdiyiniz üçün daim Sizə minnətdarıq.

Sizin müdrik və uzaqqöhrən rəhbərliyinizlə Azərbaycanın siyasi, iqtisadi, elmi-mədəni istiqamətlərdə gələcəkdə daha böyük müvəffəqiyyətlər qazanacağına əminliyimizi bildirir, ümumi tərəqqimizə töhfələrimizi verməyə hazır olduğumuzu bəyan edirik. İnanırıq ki, müasir elmi biliklərə və geniş təcrübəyə malik olan, Vətənimizi dərin məhəbbətlə sevən və siyasi xəttinizi daim dəstəkləyən ziyalılarımız ümummilli mənə daşıyan böyük işlərdə Sizin yardımınıza çevrilecəklər.

Bu gün Xankəndidə hər birimiz Ulu Önderimizin bu ölməz sözlərini böyük qürur hissi ilə bir daha təkrar edirik: "Mən fəxr edirəm ki, azərbaycanlıyam. Mən fəxr edirəm ki, Azərbaycan mənim doğma torpağımdır. Mən fəxr edirəm ki, belə bir millətəm var!".

"Vətən müharibəsi tarixi. Şəxsiyyət faktoru" kitabı ispan dilində

Mirzə Fətəli Axundzadə adına Milli Kitabxanada Vətən müharibəsində qazanılan şanlı Qələbə və onun tarixinə həsr edilən, Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti və AMEA-nın A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun birgə layihəsi olan "Vətən müharibəsi tarixi. Şəxsiyyət faktoru" kitabının ispan dilində nəşrinin təqdimatı keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbirdə tanınmış tarixçi-alimlər, dövlət qurumları və ictimaiyyət nümayəndələri ilə yanaşı, ispan dillində Azərbaycanlı səfirliklərinin məsul əməkdaşları da iştirak ediblər.

Tədbirdə çıxış edən M.F.Axundzadə adına Milli Kitabxananın direktoru, professor Kərim Tahirov bildirib ki, müzakirəsi edilən kitab artıq 8 dildə nəşr olunub. Qırx dörd günlük Vətən müharibəsinin tarixinə həsr olunmuş kitabın xüsusi əhəmiyyəti hadisələrin ele hadisə iştirakçılarının dilindən nəql olunmasıdır.

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti başçısı Aparatının şöbə müdiri Elmin İmanov qeyd edib ki, Vətən müharibəsində qazanılan şanlı Qələbə dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin dahi intellekti və müdrik sərkərdəlik qabiliyyəti sayəsində əldə olunub. Kitabın əsas xüsusiyyəti Azərbaycanın Vətən müharibəsi tarixini tamamilə yeni bir rəqəsdən, şəxsiyyət amili baxımından nəzərdən keçirilməsindən ibarətdir. Yekdilliklə bir nəticəyə gəlirik ki, bütün bu uğurların, möhtəşəm Qələbənin kökündə şəxsiyyət amili - İlham Əliyev fenomeni dayanır.

Daha sonra çıxış edənlər kitabın əhəmiyyətindən danışıqaraq bildiriblər ki, bu nəşr nəinki ölkəmizdə, eləcə də ölkə xaricində Qarabağda baş verən hadisələri diqqətlə izləyən oxucu və ekspertlərin böyük marağına səbəb olub. Bütün bunları nəzərə alaraq kitabın gələcəkdə ali məktəb tələbələrə, mütəxəssislərə və alimlər üçün elmi mənbə kimi istifadə olunacağına inam ifadə edilib.

Kitabda Heydər Əliyev Fondu və onun rəhbəri, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın azad edilən torpaqların bərpası və inkişafı istiqamətində gördüyü işlər xüsusi yer alıb.

Bildirilib ki, bu kitab artıq Azərbaycan, ingilis, türk, rus, ərəb, fars və Çin dillərində dərc olunub. Bu gün ispan dilində nəşrin təqdimatı keçirilir və hazırda urdu dilinə tərcümə edilməsi ilə bağlı işlər görülür.

Azərbaycanlı alimlərin məqaləsi Rusiyada çapdan çıxıb

Akademik İbrahim Quliyev, akademik Fəxrəddin Qədirov, professor Vaqif Kərimov və rusiyalı alim dosent Ulyana Serikovanın həmmüəllifi olduğu məqalə Rusiyanın "История науки и техники" jurnalında işıq üzü görüb.

"Azərbaycandan olan dövlət xadimləri, alim və mütəxəssislərin SSRİ və Rusiyanın texnoloji inkişafına töhfəsi" adlı məqalə "Neft və qaz hasilatı sənayesinin formalaşması və inkişafı - rus və azərbaycanlı alim və mütəxəssislərin töhfəsi" beynəlxalq elmi konfransının plenar iclasına təqdim edilmiş məruzə əsasında hazırlanıb.

Kərküklü alimlərlə görüş

Sentyabrın 12-də AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli İraqın Kərkük Universitetinin əməkdaşı, Türkməneli Akademiyenlər Təşkilatının sədri Dr. Nebil Şahin Məhəmməd, kərküklü tədqiqatçı Dr. Əli Hüseyn Bayatlı və Mosul Şimali Texniki Universitetinin nəzdində Kərkük Texniki İnstitutunun əməkdaşı Dr. Savaş Hürmüzlü ilə görüşüb.

Görüşdə çıxış edən akademik İsa Həbibbəyli Kərkükə ilk dəfə 1994-cü ildə görkəmli Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzulinin 500 illiyi münasibətilə Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində səfər etdiyini bildirib.

Kərkükün və türkmənlərin Azərbaycan üçün böyük mədəni önəm kəsb etdiyini deyən akademik İsa Həbibbəyli AMEA-da Azərbaycan-Kərkük ədəbi əlaqələri istiqamətində, türkmən ədəbiyyatının, dilinin, folklorunun və s. öyrənilməsinə dair geniş tədqiqatların aparıldığını diqqətə çatdırıb. Bu istiqamətdə qarşılıqlı əlaqələrin qurulması və inkişafında görkəmli kərkük ədəbiyyatşünası Əta Tərzibaşının və professor Qəzənfər Paşayevin xüsusi xidmətləri olduğunu söyləyib. Həmçinin vurğulayıb ki, AMEA-da Əta Tərzibaşının anadan olmasının 100 illik yubileyinə həsr edilmiş beynəlxalq elmi konfrans keçirilib və kərküklü tədqiqatçı-yazıçı Şəmsəddin Kuzəçinin təşkilatçılığı ilə Kərkükdən tanınmış alim və tədqiqatçılar sözügedən tədbirdə iştirak ediblər. Akademik İsa Həbibbəyli, o cümlədən Azərbaycanın dili, tarixi, ədəbiyyatı, folkloru, mədəniyyəti ilə bağlı Kərkükə konfrans iştirakçıları vasitəsilə kitabların göndərildiyini diqqətə çatdırıb.

AMEA rəhbəri, həmçinin İraqda oktyabr ayında Məhəmməd Füzulinin 530 illik yubileyi münasibətilə keçiriləcək beynəlxalq konfransda Azərbaycan alimlərinin də təmsil olunacağını bildirib. Səfər zamanı növbəti kitabların Kərkük Universitetinə hədiyyə ediləcəyini söyləyib.

Akademik İsa Həbibbəyli AMEA-nın Kərkükün elm xadimləri və ali təhsil müəssisələri ilə əməkdaşlıqda maraqlı olduğunu və Azərbaycan-Kərkük ədəbi əlaqələrinin daha da inkişafı üçün zəruri dəstəyin göstəriləcəyini vurğulayıb.

Sonra çıxış edən Kərkük Universitetinin əməkdaşı, Türkməneli Akademiyenlər Təşkilatının sədri Dr. Nebil Şahin Məhəmməd AMEA-da olmaqdan məmnunluğunu ifadə edib, səmi qəbulu görə akademik İsa Həbibbəyliyə minnətdarlığını bildirib. Elmi-pedaqoji fəaliyyəti barədə məlumat verən alim 17 ildir Kərkük Universitetində çalışdığını, Türkiyədə magistratura, Şotlandiyada isə doktorantura təhsili aldığını diqqətə çatdırıb. Bildirib ki, eyni zamanda Türkməneli Akademiyenlər Təşkilatının sədri olaraq gənclərə və beynəlxalq elmi qurumlarla sıx əməkdaşlıq edirlər.

Dr. Nebil Şahin Məhəmməd Azərbaycanın İraqdakı səfirliyi tərəfindən daim onların fəaliyyətinə dəstək göstərildiyini söyləyib, bu görüşün Azərbaycan-Kərkük əlaqələrinin inkişafına töhfə verəcəyini bildirib.

Həmçinin qarşılıqlı kərkükü kərkükü, doktorantura təhsili, birgə konfransların təşkili, qarşılıqlı məqalələrin çapı, alimlərin əsərlərinə istinad edilməsi kimi təkliflərini səsləndirib və məmnuniyyətlə qəbul olunub.

Öz növbəsində kərküklü tədqiqatçı Dr. Əli Hüseyn Bayatlı və Kərkük Texniki İnstitutunun əməkdaşı Dr. Savaş Hürmüzlü də elmi fəaliyyətləri barədə məlumat veriblər.

Sonda qarşılıqlı hədiyyələr təqdim edilib və xatirə şəklində çəkdirilib.

Görüşdə AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Xarici əlaqələr və beynəlxalq təşkilatlarla iş şöbəsinin müdiri biologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Esmira Əlirzayeva, İctimaiyyətlə əlaqələr, mətbuat və informasiya şöbəsinin müdiri filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Ağahüseyn Şükürov və Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun şöbə müdiri fəlsəfə elmləri doktoru Füzuli Qurbanov da iştirak ediblər.

"Bütün yönleri ilə yaradıcı"nın yeni təqdimatı

Akademik İsa Həbibbəylinin Rəşad Məcid haqqında kitabının təkmilləşdirilmiş nəşri çapdan çıxıb

Akademik İsa Həbibbəylinin tanınmış şair, nasir, publisist Rəşad Məcidin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş "Bütün yönleri ilə yaradıcı" kitabının (2014) bu günlərdə ikinci - təkmilləşdirilmiş nəşri işıq üzü görüb.

Kitab "Bir yüngülvarı müqəddimə", "Rəşad Məcidin tərcümeyi-hal səhifələri", "Lirizm+epik notlar", "Roman" və poetikası, "Dastan" doğru", "İdealin bədii təəcəssümü", "Müasirlik səlahiyyəti", "Publisistika özünəməxsusluq", "Yazıçı tənqidi: esselər", "525-ci qəzet"in hünəri", "Rəşad Məcidin statusları və sms dünyası, yaxud sosial şəbəkə ədəbiyyatına giriş", "Rəşad Məcidin "Şuşa dəftəri", "Bütün yönleri ilə yaradıcı", "Rəşad Məcid haqqında" adlı bölmələrdən ibarətdir.

radıcı", "Rəşad Məcid haqqında" adlı bölmələrdən ibarətdir.

Sonda nəticə etibarilə Rəşad Məcid bütün yönlerinden seçiyyələndirilərək Azərbaycançılıq ideasına şərəf və məsuliyyətlə xidmət edən, cəmiyyətin bütün təbəqələri tərəfindən qəbul olunan tanınmış Azərbaycan ziyalısı, müstəqillik dövrü Azərbaycan liro-epik şeirinin əsas yaradıcılarından biri kimi xarakterizə edilir.

"Ömrün anları"nda R.Məcidin görkəmli ədəbiyyat və sənət adamları ilə önəmli tədbirlərdə çəkilmiş fotoları verilib.

"Elm və təhsil" nəşriyyatının çap etdiyi kitabın məsul redaktoru filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Ağahüseyn Şükürovdur.

"Əhməd Nədimin poetikası" monoqrafiyası

AMEA-nın akademik Ziya Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutunun Yazılı abidələrin tədqiqi və nəşri şöbəsinin böyük elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Aygün Yusubovanın "Əhməd Nədimin poetikası" adlı monoqrafiyası nəşr edilib.

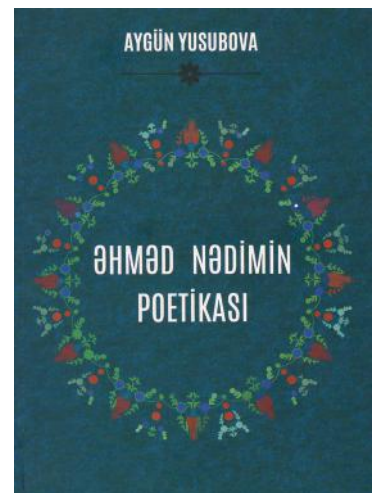
Kitabın elmi redaktoru filologiya elmləri doktoru, professor Mehdi Kazımovdur.

Monoqrafiyada XVIII əsr klassik türk şairi Əhməd Nədimin yaradıcılığı geniş və sistemli şəkildə araşdırılıb. Kitab Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında Əhməd Nədimin yaradıcılığının tədqiqinə həsr olunmuş ilk irihəcmli əsərdir.

Xalq şeiri üslubunda yazdığı əsərləri sayəsində türk divan ədəbiyyatına yeni nəfəs gətirmiş Əhməd Nədimin irsinin araşdırılması onun dövründə türk ədəbi mühiti və bu mühitdə formalaşaraq bütün Şərqdə yayılan ədəbi ənənə və cərəyanların meydana gəlməsi kimi məsələlərin tədqiqi üçün zəngin material verir. Əhməd Nədimin irsinin tədqiqi eyni zamanda şairin müasiri olan ədiblərə münasibəti, onlarla yaradıcılıq əlaqələrinin öyrənilməsi baxımından əhəmiyyət daşıyır. Bundan başqa Nədim poeziyasının dilini araşdırmaq, tədqiqatə cəlb etmək həmin dövrün tarixi-lingvistik xüsusiyyətlərini öyrənmək baxımından da böyük əhəmiyyət daşıyır.

Monoqrafiyada Əhməd Nədimi tanımaq məqsədi ilə ilk öncə onu yetirən mühit, yaşadığı dövr, şahidi olduğu mühüm hadisələr, həyatının ən ümdə anları, yaradıcılığı haqqında ümumi məlumat verilir. Daha sonra şeirlərinin dil və üslub xüsusiyyətləri açıqlanır: poetik əsərlərindəki bədii təsvir və ifadə vasitələri, klassik üslubda yazdığı ədəbi nümunələrin mövzu dairəsi, obrazlar sistemi, yaradıcılığının ana qaynaqları, aparıcı ədəbi motivlər və s. geniş şərh olunur.

Əsər təkcə peşəkar ədəbiyyatşünas və dilçilər üçün deyil, eyni zamanda klassik türkdilli ədəbiyyatın həvəskarları üçün də maraqlı olacaqdır.

Zəfər səlnaməmizdə Ali Baş Komandan obrazı

Azərbaycan torpaqlarının işğalı, milyondan çox soydaşımızın yurd-yuvasından, el-obasından didərgin düşməsi və Azərbaycan iqtisadiyyatına düşmən tərəfindən ağır zərbələrin vurulmasının səbəblərindən biri də Azərbaycanın o vaxtkı rəhbərlərinin məsuliyyətsizliyi, sərəstəsizliyi, biganəliyi, eyni zamanda Azərbaycan ordusunun yoxluğu idi.

Lakin 1993-cü ildə Azərbaycan xalqının tələbi ilə Azərbaycana rəhbər seçilən Heydər Əliyev öz heyretəməz siyasi bacarığından istifadə edərək zaman-zaman dağıdılmış iqtisadiyyatı bərpa etdi, neft strategiyasının təməlini qoydu, dünyanın ən nüfuzlu ölkələrini təmsil edən neft şirkətləri ilə müqavilələr imzaladı. Bu isə öz növbəsində Azərbaycan iqtisadiyyatının qısa zaman kəsiyində heyretəməz bir şəkildə inkişafı, eyni zamanda suverenliyinin bəyanı idi. Ulu Öndər Heydər Əliyev Qarabağımızın Azərbaycan torpağı olduğunu təsbitləməz dəlillərlə, tarixi faktlarla, dünya ictimaiyyəti qarşısında subuta yetirdi, bu barədə beynəlxalq təşkilatlara dörd dəfə qətnamə qəbul etdirdi, atəşkəsə nail oldu və nəhayət ordu quruculuğuna başladı. Hamı bunu da bilir ki, silahsız əsgər qanadı qırılmış quş kimidir. Dünyanın fiziki cəhətdən ən güclü, ən cəsarətli adamı belə savaş meydanında silahsızdasa elindən heç nə gəlmir və tez bir zamanda həlak olur.

1990-cı il yanvarın on doqquzundan iyirminə keçən gec ermənilərdən, ruslardan və başqa millətlərdən təşkil olunmuş Sovet Ordusu silahsız, əliyalın xalqımıza qarşı dəhşətli qətləmə təhəddidi, 1992-ci il 26 fevralda isə dünyada misli görünməmiş soyqırım baş verdi, o zamanın ən müsair hərbi texnikası, tanklarla, zirehli avtomobillərlə, iri çaplı pulemyotlarla təpədən-dırnağa qədər silahlanmış ermənilərdən və ruslardan ibarət 366-cı diviziya Xocalı şəhərini yandırır-yaxdı, minlərlə günahsız insanı qətlə yetirdi, yüzlərlə uşağı diri-diri yandırdı, hamilə qadınların qarını süngü ilə deşdi, qocalara, xəstələrə amanzıscasına divan tutdu.

Nəhayət xalqın tələbi ilə hakimiyyətə qayıdan Ulu Öndər Heydər Əliyev tez bir zaman içində Azərbaycan həqiqətlərini dünya ictimaiyyəti qarşısında dəlillərlə bəyan elədi, ən əsası isə "Əsrin Müqaviləsi"ndən peşəkarcasına yararlanıb Azərbaycan neftindən gələn gəlirin bir hissəsini ordu quruculuğuna ayıraraq, Zaqafqaziyada ən güclü ordu yaratmağa nail oldu.

Gənclərimizi qarşad Türkiyədə hərbi təhsil almağa göndərən Ulu Öndər Heydər Əliyev hərbi sənayesini də inkişaf etdirməyə müvəffəq oldu və Azərbaycan ordusunun hərbi texnikası az zaman içində regionda ən güdrətli ordu oldu.

Ulu Öndər Heydər Əliyevdən sonra İlham Əliyev ordu quruculuğunu ləyaqətlə davam etdirdi, eyni zamanda hərbi sənayenin güclü bir sıçrayışla inkişafına təkan verdi. Bu məqamda Prezident İlham Əliyevin ordu quruculuğunda, eyni zamanda hərbi sənayenin inkişafında nə qədər əhəmiyyətli və böyük işlər gördüyünü qısa və konkret şəkildə onun öz sözləri ilə qeyd etmək olduqca zəruridir:

"Ordu quruculuğu istiqamətində aparılan işlər prezident kimi mənim fəaliyyətimdə prioritet məsələsidir. Biz bütün səylərimizi, bütün gücümüzü ona yönəltməliyik ki, ordumuz daha da güclü olsun, daha da peşəkar olsun, ən müsair texnika ilə təhciz edilsin və istənilən an doğma torpaqları azad etməyə qadir olsun".

"Bu gün Azərbaycan Ordusu Cənubi Qafqazda ən güclü ordudur. Biz regionda hər üstünlüyü əldə etmişik və bunu daha da möhkəmləndirməliyik. Bu üstünlük daha da böyük olmalıdır və biz buna nail olacağıq. Bir sözlə bu münafiqşəni həll etmək və işğala son qoymaq üçün həm siyasi-diplomatik səylər göstərməliyik, həm də düşmən bilməlidir ki, Azərbaycan Ordusu istənilən vaxt öz doğma torpaqlarını azad edə bilər və lazım olan zamanda bütün gücümüzü səfərbər edərək biz buna nail olacağıq".

"Bu gün Azərbaycan Ordusu qarşıda duran bütün vəzifələri şərəflə yerinə yetirməyə hazırdır. Döyüş qabiliyyəti, peşəkarlıq, vətənpərvərlik ruhu, maddi-texniki bazanın möhkəmlənməsi, orduya dövlət tərəfindən göstərilən diqqət və hörmət - bütün bu amillər bizə imkan verəcək ki, doğma torpaqlarımızı işğaldan azad edək".

Azərbaycan Prezidentinin bu çıxışlarında bir əminlik var idi, o, Azərbaycan Ordusunun gücünə inanır, həm də uzaqgörənliklə gələcəyi, baş verəcək hadisələri görürdü. Lakin dövlətimizin başçısı Azərbaycan Ordusunun işğalçı erməni ordusunu istənilən zaman yenə biləcəyinə arxayın idi, çünki bu yolda illərlə çalışmış, zəhmət çəkmiş, gecesini gündüzünə qatmış və işğal olunmuş torpaqları tez bir zamanda azad etmək üçün sözlə ifadə edilməsi mümkün olmayan heyretəməz texniki təhcizata, bütün dünyaya nümunə ola bilən, hərbi-fiziki hazırlıqlı döyüşçülər yetişməsinə nail olmuşdur.

Onu da mütləq qeyd etmək lazımdır ki, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Hərbi Hava Qüvvələri aprel döyüşlərində düşməne uğurlu zərbələr endirmişdir.

Vətən müharibəsində HHQ tərəfindən düşmənin hava hücumundan müdafiə sistemini məhv etmək məqsədilə "Qarabağ mücrüsü" adlı xüsusi əməliyyat planı hazırlandı. Əslində bu, düşməne qarşı məharətlə düşünülmüş bir plan idi.

Hələ 16 dekabr 2005-ci ildə Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikası Müdafiə Sənayesi Nazirliyi yaradıldı. 2008-ci ilin yanvarında Azərbaycanın müdafiə sənayesinin zirehli personal daşıyıcıları və piyadaların döyüş maşınları, həmçinin kiçik çaplı topçu silah istehsalına başlayacağı elan edildi və 2008-ci ildə Prezident İl-

ham Əliyevin göstərişi ilə Azərbaycanda bir neçə hərbi zavod işə başladı.

Hayata keçirilən tədbirlərin nəticəsi kimi, ilk növbədə, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin atıcı silahlara olan tələbatı nəzərə alınaraq, piyada və tank əleyhinə minaların, qumbaraatanların, minaatların, müxtəlif çaplı tapança, avtomat, pulemyot, snayper tüfəngləri və patronların istehsalı planlaşdırılmış və seriyalı tədarükünə başlanılmışdır.

Möhtərəm Prezident İlham Əliyev Qarabağ münaqişəsi haqqında xarici və yerli kütləvi informasiya vasitələri aparıcılarının suallarına daim qısa, konkret, lakin olduqca dolğun, arxiv materiallarına istinadən tutarlı cavablar verirdi. O, məqsədyönlü siyasi fəhmi ilə durmadan, dincəlmədən, rahatlıq bilmədən çalışır, Azərbaycan həqiqətlərini təkrar-təkrar, istər dünya, istər Avropa ictimaiyyəti qarşısında məharətlə bəyan edirdi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışlarından, xarici və yerli jurnalistlərə verdiyi bəzi müsahibələrdən sitatlar

"Ermənistanın özü monetinik ölkədir. Bəlkə də siz heç bir başqa ölkə tapa bilməzsiniz ki, onun əhalisinin 99 faizi etnik mənşəyə mənsub olsun. Nəyə görə bu baş verib? Ötən əsrin əvvəllərində Ermənistanın indiki paytaxtının əhalisinin 30 faizini azərbaycanlılar təşkil edirdi və 1918-ci ildə bu ərazi Azərbaycandan Ermənistanə hədiyyə edilmişdir. Amma ermənilər bunu unutmaz istəyirlər".

"Erməni lobbisi və Ermənistan 1915-ci il hadisələrinə görə Türkiyəni daim bütün ölkələrdə günahlandırmaq istəyir. Bütün ölkələrin parlamentlərində qondarma "soyqırım"ı tanıtdırmaq istəyir. Bu böyük erməni yalanıdır, böyük erməni təxribatıdır. Ermənilər həmişə türklərə, azərbaycanlılara qarşı soyqırım siyasəti aparmışlar. Keçmiş tarixdə də belə olub, yaxın tarixdə də belə olub və Xocalı soyqırımı bunun bariz nümunəsidir. Günahsız insanları, uşaqları, yaşlı qadınları qətlə yetirmək soyqırımı deyil, bəs nədir? Ancaq əfsuslar olsun ki, dünya birliyi bunu ya görmür, ya görmək istəmir".

"Qoşunların Dağlıq Qarabağdan çıxarılması ilə bağlı BMT Təhlükəsizlik Şurasının dörd qətnamə-

sinə Ermənistan heç bir reaksiya vermir. İllər keçir, lakin heç bir şey baş vermir, heç bir sanksiya və ya təzyiq olunmur. Hətta tənqid eşidilmir. Onda bu qətnamələrin faydası nədədir? Qətnamələr öz əhəmiyyətini itirir. Ona görə də güclü mexanizmlər olmalıdır ki, bunun yerinə yetirilmədiyi təqdirdə hansı sanksiyaların tətbiq olunacağı, beynəlxalq ictimaiyyətin hansı tədbirləri görcəyi müəyyən edilsin. Qətnamələrə məhəl qoymayan, onları yerinə yetirməyən ölkələr cəzalanmalıdır. İlk olaraq onlara xəbərdarlıq edilməli, sonra isə onlar beynəlxalq təşkilatlardan xaric olmalıdır".

Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev Şuşa şəhərində Şuşanı işğaldan azad ələyən hərbiçilərlə görüşdə qısa, lakin olduqca mənalı və əhatəli bir nitq söylədi:

"Artıq mənə məlumat var ki, inkişaf etmiş bir çox ölkələrin mütəxəssisləri 44 günlük Vətən müharibəsinin hər bir gününü təhlil edirlər. Çünki 44 günlük müharibənin hər bir günü qələbə, zəfər günüdür. Şuşanın işğaldan azad edilməsi düşməne vurulan ən böyük zərbə idi. Çünki düşmən hesab edirdi ki, Şuşanı azad etmək mümkün deyil və yəqin ki, müəyyən dərəcədə haqlı idi. Çünki Pənahəli xan bu şəhəri ələ salmışdır ki, hər tərəfdən sıldırım qayalar və təbii landşaft Şuşanı mühafizə edir. Qəhrəman Azərbaycan övladları mükəmməl hərbi əməliyyat keçirərək cəsarət, rəşadət, qəhrəmanlıq, güc, milli ruh nümayiş etdirərək Şuşanı işğalçılardan azad etmiş və uzun fasilədən sonra noyabrın 8-də Şuşada Azərbaycan bayrağı qaldırılmışdır. Əminəm ki, Şuşa əməliyyatı aparıcı beynəlxalq hərbi məktəblərin dərsliklərinə salınacaqdır".

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan xalqının qarşısında çıxış edərək belə söyləmişdi:

"Ey əziz Azərbaycan xalqı! Torpaqlarımız qəhrəman şəhidlərimizin, əsgər və zabitlərimizin, qazilərimizin qanı və canı bahasına işğaldan azad edilmişdir. Hamı bilsin və aqah olsun ki, Azərbaycanın mədəniyyət mərkəzi, sevimli Şuşamız da qəhrəman döyüşçülərimizin heyretəməz şücaəti ilə düşmən tapdağından azad edilmişdir. Müzəffər Ordumuzun bu gün yazdığı tarix sabah daha da güclü inkişaf edəcək, çiçəklənəcək Azərbaycan üçün möhkəm bünövrədir. Bu, eyni zamanda, regionda dayanıqlı və uzunmüddətli sülhü, əmin-amanlığı və təhlükəsizliyi təmin edən mühüm amildir".

Beləliklə, Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin bütün sahələrdə, elmdə, mədəniyyətdə, incəsənətdə, ədəbiyyatda, mətbuatda etdiyi köklü dəyişikliklər, apardığı islahatlar, ordu quruculuğunda heyretəməz bacarığı və tez bir zamanda Azərbaycan ordusunu regionun ən güclü ordusuna çevirməsi təkzibedilməz bir həqiqət oldu. Ali Baş Komandan İlham Əliyev isə bu quruculuğu daha da gücləndirərək neçə illik Prezident, eyni zamanda Ali Baş Komandan kimi fəaliyyəti dövründə Azərbaycan ordusunu təkə regionda deyil, bütün dünyada ən güdrətli ordularından birinə çevirdi.

Prezident İlham Əliyev həm də ələ bir yüksək şəxsiyyətdir ki, uzun illər inngilindən sonra xalqın qəlbində Uca Allahın inayətilə sevinc toxumları ekmişdir. Xalqımız onun və Azərbaycanın şücaətli əsgərlərinin rəşadəti sayəsində intəhasız bir sevinc içindədir.

Vüqar ƏHMƏD
AMEA Nizami Gəncəvi adına
Ədəbiyyat İnstitutunun Mətbuat tarixi və
publisistika şöbəsinin müdiri,
filologiya elmləri doktoru, professor

Beynəlxalq elmi-tədqiqat layihəsi çərçivəsində araşdırmalar təqdim olunub

2024-2030-cu illər ərzində aparılması nəzərdə tutulmuş Avropa Elmi Tədqiqat Şurasının (European Research Council) dəstəklədiyi "Son Neandertallar" layihəsinin (Last Neandertals) iştirakçıları, İtaliyanın, Kanadanın və İsrailin elmi mərkəzlərini təmsil edən tanınmış alimlər - professor Stefano Benazzi, professor Francesco Berna və professor Omry Barzilai AMEA-nın Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunda apardıqları elmi tədqiqatların nəticələri barədə təqdimatlar keçiriblər.

İtaliyanın Bolonya Universitetinin Mədəni İrs Departamentinin professoru və Osteoarxeologiya və Paleoantropologiya laboratoriyasının müdiri (BONES Laboratoriyası) Stefano Benazzi öz təqdimatında qədim insanların öy-

rənilməsində paleoprometrik, diş histomorfometrik, həmçinin rəqəmsal morfometrik və biomexanik üsulların istifadəsinin nəticələri barədə məlumat verib.

Kanadanın Simon Fraser Universitetinin Geoarxeologiya laboratoriyasının müdiri professor Francesco Bernanın mühazirəsi arxeoloji ərazilərin formalaşma proseslərinin öyrənilməsi və onların stratigrafiyasının mikrosko-

pik miqyasda dəqiq seçiyələndirilməsində istifadə edilən üsullarına (məsələn, micro-FTIR) həsr olunub.

Hayfa (İsrail) Universitetinin Arxeologiya və Dəniz Mədəniyyətləri Məktəbinin Paleolaboratoriyasının rəhbəri professor Omry Barzilai çıxış edərək qədim insanların daş alətlərinin istehsal texnologiyalarının tədqiqat üsulları və bu sahədə (lithic technology) əldə edilmiş nailiyyətlərdən danışıb.

Tanınmış alimlərin səfərinin təşkilatçısı, beynəlxalq layihənin Azərbaycan üzrə koordinatoru, AMEA-nın Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun Trasoloji və eksperimental arxeoloji laboratoriyasının müdiri Əjdər Babazadə beynəlxalq elmi layihənin mahiyyəti və respublikamızda aparılacaq tədqiqatların böyük elmi əhəmiyyəti barədə təqdimat iştirakçılarına məlumat verib.

Ə.Babazadə bildirib ki, Avropa Elmi Tədqiqat Şurasının dəstəklədiyi "Son Neandertallar" layihəsində İtaliya, Albaniya, Azərbaycan, Xorvatiya, Macarıstan, Çexiya, Rumıniya, Türkiyə, İsrail, İran və Özbəkistan olmaqla 11 ölkə iştirak edir. 2024-2030-cu illər ərzində davam edəcək layihənin əsas məqsədi, neandertalların yox olma səbəblərini araşdırılmasıdır. Araşdırmalar 3 istiqamətdə aparılacaq: arxeoloji, mikro-arxeoloji və arxeometrik analizlər və nəhayət, paleo-ekosistem araşdırmaları. Layihə çərçivəsində

Azərbaycanda qədim insan məskənlərinin müəyyənləşdirilməsi, toplanmış arxeoloji materialın analizi, respublikamızda arxeometrik laboratoriyaların təşkil və gənc mütəxəssislərin yetişdirilməsi də nəzərdə tutulub.

Böyük maraqla qarşılanan mühazirələrdən sonra alimlər təqdimat iştirakçılarına suallarını cavablandırdılar.

Daha sonra qonaqlar AMEA-nın Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun müdiri tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fərhad Quliyevlə görüşüblər. Qonaqlarla görüşdə aparılmış fikir mübadiləsi zamanı yaxın gələcəkdə beynəlxalq elmi layihənin çərçivəsində Azərbaycanda beynəlxalq tərkibli ekspedisiyanın təşkili, azərbaycanlı gənc alimlərin xarici elmi mərkəzlərdə ixtisaslaşması üzrə institut ilə İtaliyanın, Kanadanın və İsrailin elmi-tədqiqat mərkəzləri arasında elmi əməkdaşlıq məramnamələrinin hazırlanması nəzərdə tutulub.

Bakıda Ortaq Türk Əlifbası ilə bağlı razılıq əldə olunub

Sentyabrın 9-dan 11-dək Bakıda Beynəlxalq Türk Akademiyası və Türk Dil Qurumu tərəfindən təşkil olunan "Türk Dünyası Ortaq Əlifba Komissiyası"nın üçüncü iclası öz işini uğurla başa çatdırıb.

Bu barədə Beynəlxalq Türk Akademiyasının və Türk Dil Qurumunun Ortaq Türk Əlifbasına dair mətbuata birgə açıqlamasında bildirilib.

Qeyd edilib ki, Türk Dövlətləri Təşkilatı tərəfindən təsis olunmuş Türk Dünyası Ortaq Əlifba Komissiyasının üzvlərinin iştirakı ilə keçirilən bu önəmli iclasın əsas məqsədi

bu sahədə əldə edilən bilik və təcrübələrin paylaşılması və Komissiyanın ikillik təcrübəsinə əsaslanaraq Türk dilləri üçün ortaqlıq layihəsi üzərində işlərin yekunlaşdırılması idi.

İclasda öncə 1991-ci ildə alimlər tərəfindən təklif olunan latin əsaslı Ortaq Türk Əlifbası layihəsi hərtərəfli şəkildə nəzərdən keçirilib. Komissiya üzvləri geniş müzakirələr apararaq bu layihədə diqqət yetirilməsi gərəkli olan məqamları müəyyənləşdirib.

Müzakirələr nəticəsində 34 hərfdən ibarət Ortaq Türk Əlifbası üzərində ümumi razılıq əldə olunub. Əlifbadakı hər bir hərfin Türk dillərində mövcud olan müxtəlif fonemlə-

ri əks etdirməsinə xüsusi diqqət edilib.

"İclasın işinin uğurla başa çatması tarixi məna daşımaqdadır. Ortaq Türk Əlifbasının yaradılması Türk xalqları arasında qarşılıqlı anlayış və əməkdaşlığı möhkəmləndirməklə birlikdə onların dillərinin qorunmasına da öz töhfəsini verəcək.

Beynəlxalq Türk Akademiyası və Türk Dil Qurumu bu prosesə dəstək verən Türk Dövlətlərinin rəhbərliyinə və əməyi keçən bütün Komissiya üzvlərinə dərin təşəkkürünü bildirir. Bütün müvafiq qurumlardan təklif olunan Ortaq Türk Əlifbasının tətbiq olunmasını fəal şəkildə dəstəkləmələri xahiş edirik", - deyər məlumatda qeyd olunub.

Görkəmli tarixçi alimin yubileyi münasibətilə beynəlxalq elmi konfrans

Görkəmli tarixçi alim AMEA-nın həqiqi üzvü, Tarix və Etnologiya İnstitutunun Azərbaycanın VII-XIV əsrlər tarixi şöbəsinin müdiri Nərgiz Axundovanın 65 illik yubileyi münasibətilə beynəlxalq elmi konfrans keçirilib.

Konfransı açan institutun direktoru t.e.d., prof. Kərim Şükürov bildirdi ki, Azərbaycan tarix elminin inki-

şafında xüsusi yeri olan akademik Nərgiz Axundova elmi-təhsil fəaliyyəti ilə yanaşı, ixtisaslı kadrların yetişdirilməsinə xüsusi diqqət yetirib, eləcə də bir sıra beynəlxalq konfrans və simpoziumlarda Azərbaycanın tarix elmini layiqincə təmsil edib.

AMEA-nın vitse-prezidenti vəzifəsini icra edən, Ziya Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutunun direktoru akademik Gövhər Baxşəliyeva

vurğulayıb ki, N.Axundovanın elmi yaradıcılığında türklərin müsəlman sivilizasiyasının inkişafında rolunun tədqiqi mühüm yer tutur, onun "Ərəb xilafətinin dövlət idarəçilik sisteminde türklər", "Qafqaz və böyük türk imperiyaları", "Ərəb ölkələri çağdaş tarixi" və s. əsərləri məşhurdur.

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin direktoru akademik Nailə Vəlixanlı N.Axundovanın elmi-təhsil fəaliyyətinin çoxşaxəli olduğunu, elmi tədqiqat əsərləri ilə yanaşı, bir sıra dərslərin müəllifi olduğunu, gənc elmi kadrların hazırlanmasına böyük əhəmiyyət verdiyini, öz fəaliyyəti ilə gənclərə örnək olduğunu söyləyib.

Tədbirdə İnstitutun əməkdaşları çıxış edərək Nərgiz Axundovanın bir tarixçi, pedaqoq kimi rolunu yüksək qiymətləndiriblər, onun ciddiyyəti, tələbkərliliyi ilə yanaşı, səmimiyyəti, dürüstlüyü ilə hamının rəğbətini qazandığını vurğulayıblar.

Beynəlxalq konfrans elmi bölmələrdə, hibrid formatda məruzələrlə davam edib.

Türk dövlətlərinin yay məktəbində ustad dərsi

Qazaxıstanın Türküstan şəhərində Beynəlxalq Türk Akademiyasının təşkilatçılığı, Türkiyə Elmlər Akademiyası (TÜBA), Türk Dil Qurumu (TDK) və Əhməd Yəsəvi Beynəlxalq Türk-Qazax Universitetinin dəstəyi ilə Türk dünyası gənc alimləri üçün "Türkologiya" və "Yeni enerji texnologiyaları" mövzusunda yay məktəbləri keçirilib. Türk ölkələrindən 37 tanınmış alim bu yay məktəblərində mühazirə oxuyub.

"Türkologiya" yay məktəbində AMEA-nın Folklor İnstitutunun Müasir folklor şöbəsinin müdiri, filologiya elmləri doktoru, professor Füzuli Bayat Qırğızıstan, Türkmənistan, Qazaxıstan, Türkiyə, Azərbaycan, Özbəkistan və Monqolustandan olan gənc alim və tədqiqatçılara "Qədim türk mifologiyası" mövzusunda ustad dərsi keçib.

Mühazirədə türk mifologiyasında dünya modeli, dünyanın üçlü strukturu, Tanrı-ruhlar, Tanrı-insan münasibətləri və s. məsələlərdən bəhs olunub. Mühazirə audi-

toriya tərəfindən maraqla qarşılanıb, mövzu ətrafında geniş elmi diskussiya aparılıb.

Qeyd edək ki, "Türkologiya" yay məktəbi çərçivəsində gənc alimlər Türk dünyasının tarixi, arxeologiyası, dili və ədəbiyyatı üzrə nəzəri və tətbiqi biliklərini dərinləşdirmək imkanı əldə ediblər.

Naxçıvanda 2024-cü ildə fəaliyyət göstərən arxeoloji ekspedisiyaların yekunlarının hesabatı

AMEA-nın Naxçıvan Bölməsində cari ildə muxtar respublikada fəaliyyət göstərən arxeoloji ekspedisiyaların yekunları ilə bağlı hesabatı iclası olub.

İclası açan Naxçıvan Bölməsinin sədri, akademik İsmayıl Hacıyev 2024-cü ilin iyul-avqust ayları ərzində muxtar respublikada 6 arxeoloji ekspedisiyanın fəaliyyət göstərdiyini diqqətə çatdırıb. Akademik bildirdi ki, həmin ekspedisiyalardan 2-si AMEA Naxçıvan Bölməsinin Tarix, Etnoqrafiya və Arxeologiya İnstitutu, 4-ü isə AMEA-nın Arxeologiya və Antropologiya İnstitutu tərəfindən həyata keçirilib. Belə ki, arxeoloji ekspedisiyalar AMEA-nın müxbir üzvü Vəli Baxşəliyevin rəhbərliyi ilə Babək rayonu ərazisindəki Bülövqaya yaşayış yerində, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Zeynəb Quliyevanın rəhbərliyi ilə Şərur rayonu ərazisindəki I və II Xələc yaşayış yerində, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Bəhlül İbrahimlinin rəhbərliyi ilə Ordubad rayonu ərazisindəki Xaraba Gilan yaşayış yerində, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Səfər Aşurlunun rəhbərliyi ilə I Maxta və

II Kültəpə yaşayış yerində, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Əkbər Bədəlovun rəhbərliyi ilə Babək rayonu ərazisindəki Meydantəpə yaşayış yerində, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Qəhrəman Ağayevin rəhbərliyi ilə Şahtaxtı qədim abidələr kompleksində fəaliyyət göstərən.

Arxeoloji ekspedisiyaların fəaliyyəti, aparılan mühüm tədqiqatlar barədə fikirlərini dilə gətirən bölmə sədri qeyd edib ki, aparılan qazıntılar qədim dövr tariximizin daha dərinə öyrənilməsinə, bölgənin mədəni, iqtisadi inkişafı, eləcə də bölgə sakinlərinin həyat tərzi, dünyagörüşü, düşüncə sistemi barədə müfəssəl məlumat almağa kömək edir. Ümumilikdə arxeoloji tədqiqat mütəxəssislərdən böyük diqqət, işləmə əzmi və maraqla tələb edir.

Çıxışının sonunda İsmayıl Hacıyev yekun hesabatı təqdim edən ekspedisiyalara gələcək araşdırmalarında uğur arzu edib.

Daha sonra AMEA-nın müxbir üzvü Vəli Baxşəliyev Bülövqaya arxeoloji ekspedisiyasının cari ildə əldə etdiyi nəticələr barədə hesabatı təqdim edib.

Vəli Baxşəliyev bildirdi ki, Bülövqaya yaşayış yerində aparılan araşdırmaların elmi ədəbiyyatlarda yer alan bir sıra məlumatların dəqiqləşməsinə böyük rol vardır. Ekspedisiyanın əvvəlində 3 sahədə qazıntı aparılıb, mədəni təbəqənin qalınlığı nəzərə alınmaqla qazıntılar ikinci və üçüncü sahələrdə genişləndirilmişdir. Qazıntılar nəticəsində birtəbəqəli yaşayış yerinin aşkar olunduğu söyləyən arxeoloq həmin abidənin strukturu, buradan tapılan ocaq yerləri, əmək alətlərindən daşları, cilalayıcı alətlər, itiüclü baltalar və s. haqqında məlumat verib.

Ekspedisiya rəhbəri qeyd edib ki, son araşdırmaların nəticəsi Naxçıvanda köçmə maldarlığın Neolit dövründə yarandığını deməyə əsas verir. Yaşayış yerində aşkar olunan sadə, cilalı, boyalı keramika nümunələri, xüsusilə boyalı keramikanın çoxluğu abidənin əhəmiyyətini daha da artırır. E.ə. V minilliyin ortalarına aid yaşayış yerinin Übeyd mədəniyyəti ilə bağlılığı yerli əhalinin Mesopotamiyadakı Übeyd tayfaları ilə iqtisadi-mədəni əlaqələrinə işarə edir. Məhz bu səbəbdənir ki, Zəngəzur obsidianı zamanla qədim Şərur yayılmağa başlamışdır.

Xələc arxeoloji ekspedisiyasının fəaliyyəti və əldə olunan nəticələri ekspedisiyanın rəhbəri dosent Zeynəb Quliyeva təqdim edib.

Alim bildirdi ki, ekspedisiya I və II Xələc yaşayış yerlərində qazıntı aparmışdır. II Xələcdə 4 sahə üzrə aparılan qazıntılar nəticəsində tikili aşkar olunmuşdur. Abidənin səciyyəvləndirən əsas xüsusiyyəti kərpiclə tikilməsi və qırmızı rəngli suvaqla süvanmasıdır. Araşdırma zamanı aşkar olunan abidənin strukturu, keramika məmulatlarının xarakteristikası, daş qutu qəbirlər və insan skeletləri barədə məlumat verən Zeynəb Quliyeva bir hissəsi üzə çıxarılmış abidənin ərazicə böyük ictimai tikiliyə aidiyyətini istisna etmir.

Çıxış zamanı tədqiqatçı tapılan keramika nümunələrinin ümumi xarakteri barədə təfəssəl məlumat verib, nümunələri sadə, boyalı və boyalı nağışlı keramika adı ilə sistemləşdirib. Arxeoloji ekspedisiya nəticələrinin yaxın zamanda hesabat halında nəşr olunacağını diqqətə çatdırıb.

Daha sonra AMEA-nın Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun şöbə müdiri, dosent Bəhlül İbrahimli Xaraba Gilan arxeoloji ekspedisiyanın fəaliyyəti və cari ildə əldə olunan nəticələr barədə hesabatı təqdim edib.

Əvvəlcə arxeoloji abidələrin qorunması və əhali tərəfindən dağıdılması probleminə diqqət çəkən alim bildirdi ki, ekspedisiyanın cari ildəki fəaliyyəti xilas etmə-tədqiqat işləri xarakteri daşıyıb. Belə ki, əvvəlki illərdə öyrənilmiş, qazıntı aparılmış sahələrin dağıntıya məruz qalması xilas etmə işlərini ön plana çəkmişdir.

Bəhlül İbrahimli Muncuqlutəpə və Mərdantəpə nekropollarında aparılan xilas etmə işləri barədə geniş məlumat verib, hər iki nekropolun səciyyəvi cəhətləri, qəbir abidələrinin strukturu, yerli əhalinin sahib olduğu inanc sistemi ilə bağlı əldə olunan nəticələri diqqətə çatdırıb.

Vurğulanıb ki, ekspedisiyanın tədqiq etdiyi üçüncü abidə Xaraba Gilan şəhər yerinin qərb tərəfindəki dağın üzərində yerləşən II memorial kompleks olub. Memorial kompleksdə 8 türbənin olduğunu diqqətə çatdıran arxeoloq bildirdi ki, qazıntı zamanı buradan müxtəlif formalı dekorativ kərpiclər, mavi rəngli kaşlar və ara bəzəkləri aşkar olunmuşdur. Əldə olunan inşaat keramikasına, memarlıq üslubuna əsasən türbənin XIII əsrin sonu-XIV əsrin əvvəllərinə aid olduğunu söyləmək olar.

Xaraba Gilan şəhər yeri və ətraf abidələri əhatə edən Arxeoparkın yaradılması fikrini irəli sürən alim bu layihənin 6 minillik tariximizin tədqiqinə və təbliğinə bəxş edəcək üstünlükləri nəzərə çatdırıb.

Sonda iclas iştirakçılarının maraqlandıran suallar cavablandırılıb.

Beynəlxalq elmi əməkdaşlıq

Türk Dövlətləri Təşkilatı kontekstində

I məqalə

XXI əsrin elmi

Elmin bəşər tarixində rolu haqqında çox fikir söylənilmişdir. Onun möhtəşəmliyindən tutmuş cəmiyyət üçün faydasından, insana verdiyi mərifət və əlaqədən xeyli bəhs edilmişdir. Lakin elmin bəşəri əhəmiyyətinin tarixi aspekti də vardır. Yəni hər bir tarixi dövərdə elmin cəmiyyətdəki rolu yeni məzmun çalarları ala bilər. XXI əsr bu baxımdan daha çox müzakirə mövzudur. Səbəb nədir?

İndi yaşadığımız yüzildə elmin strateji mövqeyə, ümumiyyətlə, insanın və bəşəriyyətin mövcud ola bilməsi kontekstində çıxdığını alimlər vurğulayırlar. Bu tezis iki tərəfi vardır. Birincisi, elm o səviyyədə inkişaf etmişdir ki, faktiki olaraq müasir cəmiyyətləri formalaşdırır. İkincisi, elm həm də insan və bütövlükdə bəşəriyyət üçün yeni risklər, təhdidlər, təhlükələr yaradır. Hər iki aspekti əsaslandırmaq üçün arqumentlər irəli sürürlər.

Elm-zəka çırağı

Bu mövqedə olanlar, ümumiyyətlə, elmin "insan intellektinin bəşəriyyətin yolunu işıqlandırdığı" kimi obrazlı ifadə işlədirlər. Yəni bütün hallarda elmi biliklər insan üçün faydalıdır. Əsas məsələ insanın onlardan necə istifadə etməsi ilə bağlıdır. Elmi biliyi insana faydalı şəkildə istifadə edəndə xeyir verir, fəzilət gətirir. İnsanın niyyəti pis olanda isə elmi biliklər öldürücü silah yaradır və təhlükəyə çevrilir. Bunlar həqiqətdir, tarixin sınaqlarından keçmiş elmi gerçəklidir.

Elmi tərəqqinin riskləri

Elm elə yanaşmalar vardır ki, biliyi cəmiyyət üçün risk və təhlükə qaynağı kimi təqdim edirlər. Məsələn, süni intellektin cəmiyyətdəki roluna neqativ yanaşma da mövcuddur. Hətta hesab edirlər ki, süni intellekt inkişaf etsə, insanları təsiri altına ala bilər. Bəşəriyyəti insan zəkası deyil, "süni zəka" idarə edir. Bu da ümumilikdə insanın dünyadakı yeri və roluna ciddi zərbə olar. Buna görə də bəşəriyyətin indi elmdə "sinqulyar nöqtə" adlandırılan mərhələyə necə gedə biləcəyinin özü aktual elmi problemə çevrilmişdir. Elmi əməkdaşlıq baxımından məsələnin aktuallığı da daha çox bu məqamla bağlıdır.

"Sinqulyar keçid"

Bu termin riyaziyyatdan götürülmüşdür. Mənası hər hansı göstəricinin minimum itki ilə öncədən müəyyən edilmiş xarakteristikaya maksimum yaxınlaşması ilə bağlıdır. Bu anlayışı daha geniş fəlsəfi, sosioloji, kulturoloji və s. anlamda işlədəndə, adətən, sivilizasiyanın elə strateji vəziyyətə yaxınlaşmasıdır ki, ondan sonra bütövlükdə həyat keyfiyyətcə indi proqnozlaşdırıla bilməyən keyfiyyətlər ala bilər. Bu anlamda sinqulyarlıq bəşəriyyətin sıçrayışla yeni keyfiyyət mərhələsinə keçməsinə ifadə edir. Yəni o, müəyyən mənada indi ilə gələcəyin "ayırıcı zonası"dır. Bu zona zamanın və mədəniyyətin fərqli özəllikləri ilə xarakterizə oluna bilər.

Sinqulyarlıq və elmin əsas vəzifəsi

Bütün bunları gören insan istər-istəməz cavabları da elmi müstəvidə axtarmağa çalışır. Niyə elmi? Çünki əmindir ki, vurğulanan reallıqları elm yaratmışdır və ondan xilas da elmi yanaşma təmin edə bilər. Bu, bir inanandır, mifdir yaxud zəkanın özəlliyidir, demək çətindir. Lakin reallıq ondan ibarətdir ki, hazırda elmi bilik fərdi, toplumsal, bəşəri və Kosmik miqyaslarda, ümumiyyətlə, var olmanın başlıca şərtlərini adekvat müəyyən edən fenomen kimi qəbul edilir. Olsun! Ancaq bu, asan məsələ deyildir. Çünki nəzəriyyədən konkret praktiki fəaliyyətə keçəndə qarşıya çox sayda dilemma çıxır. Aydındır ki, bunu hansısa fərdin təkbaşına və ya toplumun öz daxili imkanları hesabına etməsi mümkün deyildir. Problem qlobaldır və bütövlükdə, bəşəriyyət fəaliyyətdə olmalıdır. Yəni də eyni sual: necə, hansı mexanizmlərlə? Bu sualın arxasında müasir dövrdə bəşəriyyətin mövcudluq forması, təşkilatlanma özəlliyi dayanır.

Regionlaşmış dünyanın bütövlüyü

Əgər XX əsrin ortalarında hər hansı alimdən dünyanın bütövlüyü haqqında soruşsaydılar, onun regionlara bölündüyünü çətin ki, başlıca faktor kimi gətirərdi. O dövrün alimi əsas olaraq ayrı-ayrı dövlətlərdən və ya məhdud sayda dövlətlər qrupundan, BMT-dən, NATO-dan, sosialist düşürgəsindən bəhs edərdilər. XXI əsrin elm adamı isə dünyanın müxtəlif regionlarından və onların münasibətlərindən daha çox danışar. O cümlədən, Avropa, Yaxın Şərqi, Qafqaz, Sakit okean, Mərkəzi Asiya, Cənubi-Şərqi Asiya və s. Daha geniş coğrafiyada Avrasiya, Asiya, Avropa, Afrika və digər bölgülərdən bəhs edilir. Hətta bir sıra nəzəriyyələrdə dünyanı artıq müxtəlif regionların təhlükəsizlik sistemi kimi təsəvvür etməyin daha doğru olduğu qənaəti yer almışdır.

Maraqlıdır ki, bu cür "regionalizm" elmi fəaliyyətə də aid edilməkdədir. Bəşəri sayılan və adətən, dünyaya bütöv aid edilən elmi fəaliyyət hansı mənada regionalizmə uyğun ola bilər? Faktlara baxaq.

"Horizon 2020": Avropa elm məkanı

Hər şey 2000-ci ildə Lissabon strategiyasının qəbul etməkdən başladı. Avropa İttifaqı (AI) global miqyasda rəqabətədavamlı olmaq və 2010-cu ilə dünyanın ən dinamik iqtisadi infrastrukturunu yaratmaq məqsədini qarşıya qoydu. Tezliklə anlaşıldı ki, buna nail olmağın yolu AI üçün elmin səmərəsini artırmaqla bağlıdır. Yeni Avropa özünün sosial-iqtisadi, mədəni-əxlaqi, mədəni, hərbi və s. inkişafını elmi əsaslara tam oturtmaq yolunu seçdi. Qərara alındı ki, elm bütövlüyünün ən azı 3 faizi ayrılmalıdır. Bununla Avropa müəyyən mənada elmi "regionlaşdırdı", onu konkret bir təşkilatın tərciqinə xidmətə yönəltdi. Buna uyğun olaraq, elmin inkişafı ilə bağlı AI 7-ci çərçivə proqramını müəyyən etdi. Lakin 2008-ci il böhranı təşkilatı bu məsələyə yenidən baxmağa məcbur etdi.

Nəticədə 2014-cü ildə Avropanın 8-ci çərçivə proqramı qəbul edildi və bütövlükdə, elmi-texniki və innovasiya siyasəti dövrün çağırışlarına çevik reaksiya vermək kontekstində müəyyən edildi. Bununla AI-nin təşkilat kimi öz elmi strategiyası tam formalaşdı və onun maliyyələşməsi 80 milyard dollar həcmində müəyyənləşdi.

Bu prosesdə elmi baxımdan diqqətçəkən məqamlardan biri "Avropa elmi (və ya tədqiqat) məkanı" (European Research Area, ERA) anlayışının daxil edilməsi idi. Yeni faktiki olaraq Avropa elmi öz regional çərçivəsində və xüsusi inkişaf strategiyasına uyğun təşkilatlandırmaq prosesinə üstünlük verdi.

Burada diqqəti çəkən digər məqam elmi araşdırmaları birbaşa Avropa İttifaqının strateji inkişaf kursu kontekstində görmələri ilə əlaqəlidir. Burada cəmiyyətin bütün sferaları üzrə inkişafı vahid elmi proqram çərçivəsində təmin etmək əsas yeri tutur. İndi dillər əzbəri olan "Horizon 2020" elmi proqramı məhz buna xidmət edir. Deməli, Avropada həm konkret strateji inkişaf kursu var, həm də ona nail olmağın elmi konsepsiyası mövcuddur. Bu konsepsiya prinsipə yeni üzlərə açıqdır, lakin bütün hallarda Avropanın strateji tərciqsinə xidmət etməlidir. Proqram birbaşa ona hədəflənmişdir!

Asiya ölkələri akademiyalarının birliyi

Başqa nümunə 1999-cu ildə yaradılmış Asiya Ölkələri Elmlər Akademiyalarının Assosiasiyası-

dır (AASA). Bura bir sıra hallarda "cəmiyyətlərin birliyi"ni də əlavə edirlər və nəticədə AASSA alınır. Bütün hallarda ilk olaraq 12 Asiya ölkəsi (bura Rusiya, Çin, İran və Türkiyə də daxildir, AMEA da indi onun üzvü olmuşdur) bu təşkilata üzv olmuşlar və əsas məqsədləri Asiyada elmi cəmiyyətin inkişafı istiqamətində səfərbər etməkdən ibarətdir.

AASSA haqqında yazanda xüsusi vurğulayırlar ki, bu təşkilat Asiya cəmiyyətlərində sosial-iqtisadi, mədəni-mədəni və s. sferalarda elmi araşdırmaları stimullaşdırır. O cümlədən, üzv ölkələrdə milli innovasiyalarda elm və texnikanın rolunu istiqamətləndirməkdən (koordinasiya etmə mənasında) ibarətdir. Bu sırada tətbiq edilən elmi yeniliklərin üzv ölkələrin cəmiyyətində hansı sosial-mədəni, mədəni dəyişikliklər etdiyi də araşdırılır.

Nəhayət, AASSA-da bir maraqlı məqam da vardır. Təşkilata üzv dövlətlərin alimlərinin həm üzv dövlətlər səviyyəsində, həm də onların beynəlxalq təşkilatlarla əlaqəsi miqyasında əlaqələrini təmin etmək nəzərdə tutulmuşdur.

Yəni, aydın görünür ki, AASSA regional mahiyyətli elmi qurumdur.

Türk dünyası elm məkanı

Beləliklə, müasir dünya üçün alimlərin konkret elmi məqsədlərdə regional və regionlararası miqyaslarda müəyyən elmi təşkilatlarda birləşməsi müşahidə edilir. Avropa və Asiya nümunələri bu prosesin konkret təzahürələrini də göz önünə gətirir. Maraqlıdır, eyni mənəvi Türk Dövlətləri Təşkilatı (TDT) üzvlərinin ortaq elmi fəaliyyəti haqqında danışmaq mümkündürmü? Bunu reallaşdırmağın hansı elmi mexanizmləri mövcuddur? Həmin kontekstdə "Türk dünyası elmi məkanı" anlayışı hansı məzmunu malikdir?

Sualların qoyuluşu nə qədər təbiidirsə, müsbət cavab da bir o qədər qəbul ediləndir! Çünki TDT elə bir dinamik, xoşniyyətli, geniş bir geosiyasi məkanda inkişafa, qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa istiqamətlənmiş təşkilatdır ki, elm onun fəaliyyətində fundamental rol oynamaqdadır. TDT üçün fəaliyyətin elmi əsaslar üzərində qurulması tarixi vəzifə olduğu qədər də, məsuliyyətdir.

Bundan başqa, bu təşkilata üzv olan ölkələrin ortaq sosial, tarixi, siyasi, demografik, mədəni, iqtisadi, təhlükəsizlik yapıları mövcuddur. Türkiyəni çıxmaq şərti ilə Mərkəzi Asiya ölkələri və Azərbaycan uzun müddət eyni geosiyasi, sosial-siyasi, mədəni-mədəni və əxlaqi məkanda olmuşlar. Onların mədəni-tarixi, sosial, psixoloji, mental xüsusiyyətləri ilə yanaşı, siyasi mentalitetləri də oxşardır. Coğrafi olaraq da türk dövlətləri bir-biri ilə qonşudurlar.

Bütün bu yaxınlıqlar onu deməyə əsas verir ki, TDT üçün elmi əməkdaşlıq ən aktual və vacib məsələlərdən biridir. Bununla yanaşı, türk dövlətləri elmi əməkdaşlığı müasir tələblər səviyyəsində rəşadət əsasında qurmalıdırlar. Strateji məqsəd davamlı olaraq elmi əməkdaşlıqdan təşkilatın hər bir üzvünün fayda götürməsi ilə bağlıdır. Bundan başqa, TDT üzvlərinin elmi əməkdaşlıq modeli başqa ölkələr üçün də açıq olmalıdır. Deməli, söhbət faktiki olaraq, Türk dünyası üçün yeni əməkdaşlıq modeli fəlsəfəsinin yaradılmasından gedir.

Bizim üçün çox əhəmiyyətlidir ki, bu prosesdə təşəbbüs Azərbaycanındır. Həmin təşəbbüsün təməlinə iki rəsmi sənəd dayanır. Onlardan birincisi, yeni tarixi mərhələdə Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritetlərindən biri kimi TDT-nin gücləndirilməsi istiqamətində müəyyən edilmişdir. Digəri isə Prezident İlham Əliyevin müəyyən etdiyi strateji inkişaf kursuna və xarici siyasətin prioritet istiqamətlərinə əsaslanaraq AMEA-nın yeni tarixi mərhələdə prioritetlərindən birini aşğıdakı kimi müəyyən etməsi ilə bağlıdır. AMEA-nın fəaliyyətinin 2-ci üstün istiqaməti belədir: "Dövlət başçımızın andiçmə mərasimində Türk dünyası ilə əlaqələri ölkəmizin ən mühüm prioritetlərindən biri kimi müəyyən etməsi akademiyada da Türk dünyası üzrə tədqiqatların miqyasının genişləndirilməsini, bu sahədə konkret proqramların hazırlanması və həyata keçirilməsini tələb edir."

(ardı var)

Füzuli QURBANOV
fəlsəfə elmləri doktoru

Qədim türk mifologiyasının Naxçıvandakı izləri

AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi İncəsənət, Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun Onomastika şöbəsinin müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Firudin Rzayevin müəllifi olduğu yeni monoqrafiya işi çapı görüb.

"Qədim Naxçıvan-Naxçer ölkəsi türklərinin mifoloji inancları və bu miflərin yayım arealı" (I cild) adlı monoqrafiya AMEA Naxçıvan Bölməsi Rəyasət Heyətinin qərarı ilə çapa təqdim olunub.

Monoqrafiyanın tarix elmləri üzrə məsləhətçisi akademik İsmayıl Hacıyev, elmi məsləhətçisi akademik Muxtar İmanov, elmi redaktoru professor Akif İmanlı, rəyçisi isə professor Adil Babayevdir.

Əsər akademik İsmayıl Hacıyevin monoqrafiyaya yazdığı "Qədim Naxçıvan tayfaları və onların inanclarına dair qiymətli monoqrafiya" başlıqlı "Ön söz"lə başlayır.

Filologiya elmləri doktoru, professor Adil Babayevin "Ulu əcdadlarımızın mifoloji inancları, onların dünya xalqlarına təsirini izləyən əsər" adlı elmi rəyində isə müəllifin araşdırmalarında ortaya qoyduğu əsl tədqiqatçılıq bacarığı və milli təəssübkeşlik hissi yüksək qiymətləndirilir.

359 səhifədən ibarət əsər "Giriş", üç fəsil, "Nəticə", "Mənbə və ədəbiyyat siyahısı"ndan ibarətdir.

Birinci fəsil "Mifologiya. Naxçıvan paleotoponimlərində qədim türk miflərinin izləri" başlığı daşıyır. Üç yarım fəsiləndən ibarət fəsilə mifologiyaya dair baxışlar və mifoloji paleotoponimlərin tədqiqat istiqamətləri nəzərdən keçirilir, ibtidai insanların inanc və təfəkküründə baş verən təbiət hadisələri, iqlim dəyişiklikləri, kainat, eləcə də fəvqəltəbii qüvvələrin mövcudluğu ilə bağlı miflik inancların formalaşmasından bəhs olunur. Müəllif qədim yazılarda ümumtürk miflik inanclarla yanaşı, Naxçıvan ərazisindəki oykonimlərdə qeydə alınmış əski Türk adlarına olan inanc əlamətlərini əsas tədqiqat obyektini kimi müəyyənləşdirir. Burada Naxçıvanın qədim türk yurdu olması, türk miflərinin vətəni olması fikri aşılır, bölgədəki prototürk tayfa adlarının yaranmasında qədim türk mifoloji inanclarının rolundan bəhs olunur. Naxçıvan ərazisində Azərbaycan türk tayfalarının m.ö. VIII-IV minilliklərdə aid miflik inancları, bu inancların yayılma arealı, əski salnamələrdəki yeri ətraflı tədqiq olunur.

Monoqrafiyanın ikinci fəsi "Qədim Naxçıvan ərazisi tayfalarının m.ö. VIII-VI minilliklərdə aid türk tanrı adları və inancları" adlanır.

"Naxçıvan toponimlərində m.ö. V-IV minilliklərdə bağlı qədim türk mifləri" adlanan sonuncu fəsilə isə Tal, Tus, Turdi, Pal, Kəngər, Maq, Sak, Yaycı prototürkləri ilə bağlı mifoloji inanclar, onların ərazi toponimlərindəki izləri elmi problem kimi müəyyənləşdirilmiş, maraqlı tədqiqat əsəri ərəşə gəlmişdir.

Kitabın sonuna tədqiqatın Azərbaycan və rus dillərində nəticəsi, həmçinin istifadə olunmuş mənbələrdən ibarət ədəbiyyat siyahısı əlavə olunub.

Azərbaycan dilçiliyində Məmmədağa Şirəliyev mərhələsi

Professor Bəkir Çobanzadənin istedadlı tələbəsi Azərbaycan Respublikasının dövlət mükafatı laureatı, əməkdar elm xadimi, sovet dövrü Azərbaycan dilçiliyini ilk yarananlardan biri, Azərbaycan EA-nın dilçilik sahəsində ilk akademiki, milli elmimizi dünya miqyasında tanıdan parlaq şəxslərdən biri, görkəmli türkoloq, filologiya elmləri doktoru, professor Məmmədağa Şirəli oğlu Şirəliyevin anadan olmasının 115 ili tamam oldu.

dir. O, Azərbaycanda dilçilik elminin yaranması, inkişafı və çiçəklənməsində böyük xidmətlər göstərmişdir. Bu elmin bir çox yeni sahələrinin diferensiallaşdırılması müstəqil elm kimi formalaşmasında, Azərbaycan dilçiliyinin dünyada, xüsusilə Türkdillilik ölkələrdə tanınmasında, onun müqayisəyölgəməz əməyi elmi ictimaiyyətə yaxşı bellidir.

Görkəmli elm xadiminin adı dialektologiya, ədəbi dil tarixi, müasir Azərbaycan dili, türkoloji dilçilik, ümumi dilçilik, Azərbaycan dilinin qrammatikası və habelə nitq mədəniyyəti, orfoepiya məsələləri, üslubiyat, Azərbaycan dilinin dialektoloji atlasının və b. sahələrdən hər birinin mötəbər tədqiqatçıları sırasında iştirakı, şəərəflə çəkilir. Onun elmi yaradıcılığı, elmi irsi, türkologiya elminin ən dəyərli əsərləri sırasında daxildir. M.Şirəliyev 200-dən çox elmi əsərin, 8 kitabın müəllifi, 21 kollektiv monoqrafiyanın əsas müəlliflərindən biri və redaktoru olmuşdur.

M.Şirəliyev həmçinin ekspedisiya yolu ilə də Azərbaycan dialektlərini öyrənmək üçün 1933-1958-ci illərdə fasilələrlə Qafqaz ərazisində, o cümlədən Azərbaycanın rayonlarında elmi səfərlərə başçılıq etmiş, materiallar toplamışdır. O haqlı olaraq, Azərbaycan dialektologiyası məktəbinin qurucusu sayılır. Bu gün onun bu sahədəki "Bakı dialekti" (1949, 1957), Azərbaycan dialektologiyasının əsasları" (1962, 1968, 2006), "Диалекты и говоры азербайджанского языка" (1983) və başqa əsərləri Azərbaycan dilçiliyinin nadir nüsxələrə çevrilmiş inciləri sırasında durur. M.Şirəliyev həmçinin türk dillərinin dilçilik coğrafiyası üsulu ilə öyrənilməsi ideyasının müəllifidir. Onun rəhbərliyi və şəxsi təşəbbüsü ilə Azərbaycan dialektoloqları bu işə başlamış və 20 il gərgin əmək sərf etməklə 128 xəritədən ibarət "Azərbaycan dilinin dialektoloji atlası"nı 1990-cı ildə nəşr etdirməyə müvəffəq olmuşdur. Bu atlasın redaktorları akad. M.Şirəliyev və prof. M.İslamovdur. Bu atlas dünya türkologiyasında ilk təcrübə, ilk nümunə olduğundan dünyanın görkəmli dilçiləri tərəfindən sonsuz maraqla qarşılanmış və yüksək elmi qiymət qazanmışdır. Azərbaycan dilçilərinin bu uğurundan sonra akademik M.Şirəliyev haqlı olaraq keçmiş SSRİ məkanındakı türk dillərinin ümumi dilçilik atlasının yaradılmasına rəhbərlik etmiş və həmin atlas üzrə təşkil olunmuş komissiyanın sədri seçilmişdir.

M.Şirəliyev sözün əsl mənasında böyük şəxsiyyət və pedaqoq idi. Elmi fəaliyyəti ilə yanaşı, Məmmədağa Şirəliyev həm də pedaqoji işdə, təhsil sahəsində də xalqımıza əvəzsiz xidmətlər göstərmişdir. Onun professor Muxtar Hüseynzadə ilə birgə yazdıqları "Azərbaycan dilinin qrammatikası" (II hissə, sintaksis) orta məktəb dərsləri 1940-cı ildən çap olunmağa

başlayaraq 50 ildən artıq müddətdə tədris işinə alternativsiz xidmət etmişdir. Həmin dərslər bu gün də elmi-pedaqoji dəyərini saxlamaqdadır.

Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğətlərinin tərtibi və nəşri sahəsində də akad. M.Şirəliyevin dəyərli xidmətləri olmuşdur. Belə ki, o, 1964-cü ildə çapdan çıxmış bircildlik Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti'nin redaktoru olmuşdur. Sonralar bu lüğətin sözlüyü artırılaraq Ankarada 1999-2000-ci ildə ikicildlik kimi nəşr olunmuşdur. Bəllidir ki, XX əsrin 60-70-ci illərində Bakı şəhəri hələ Sovet dönmində də türkologiyanın mərkəzi sayıldığına görə və akad. M.Şirəliyevin türkologiya elminin inkişafında dəyərli xidmətləri və onun böyük nüfuzu nəzərə alınaraq "Советская тюркология" (indi "Türkologiya" adı ilə çıxır) ümumittifaq jurnalı 1970-ci ildən Bakı şəhərində nəşr olunmağa başladı və baş redaktoru isə təbii ki, akad. M.Şirəliyev oldu. O, düz 20 il bu jurnalın baş redaktoru olmuşdur.

Görkəmli elm xadimi M.Şirəliyevin Azərbaycan dilinin təbiiq məsələlərinə aid dəyərli araşdırmaları və kitabları vardır. Onun əlifba, terminologiya, orfoqrafiya, durğu işarələri, orfoepiya, bədii əsərlər dili, nitq mədəniyyəti, lüğətçilik və dilçilik məsələlərinə aid apardıqı tədqiqatlar Azərbaycan dilçiliyini zənginləşdirmişdir.

Akad. M.Şirəliyevin yüksəkixtisaslı dilçi kadrların, xüsusən dialektoloqların hazırlanmasında da xidmətləri böyükdür. O, onlarla doktorların elmi məsləhətçisi və 40-dan yuxarı elmlər namizətinin elmi rəhbəri olmuşdur (bu sətirlərin müəllifinin də elmi rəhbəri olmuşdur, onu hər zaman minnətdarlıqla xatırlayır və ruhu şad olsun deyir). Akad. Ağamusa Axundov, AMEA-nın həqiqi üzvü Tofiq Hacıyev, professorlar Rəhilə Məhərrəmov, Musa Adilov, Musa İslamov, Məmməd Qasimov, Müseyib Məmmədov, Qəzənfər Paşayev, İsmayıl Məmmədli və b. alimlərin elmi rəhbəri olmuşdur. Onun rəhbərliyi ilə həmçinin türkdillilik respublika və vilayətlərdə çoxlu elmlər namizədi və doktorları yetişmişdir. Özbək, qaraqalpaq, tatar, qazax, türkmən, çuvaş, başqırd, Qaraçay-balkar, qumuq, yakut (saxa) dilçi kadrlarının hazırlanmasında akad. M.Şirəliyevin necib əməyi unudulmazdır. Buna bariz nümunə olaraq göstərmək istərdik ki, Qaraqalpaq, Muxtar Respublikasının Ali Soveti akademiki M.Şirəliyev bu respublika üçün kadrlar yetişdirməsinə və anadan olmasının 70 illiyinə görə 1979-cu ildə fəxri fərmanla təltif etmişdir.

Görkəmli elm adamı akademik M.Şirəliyev 1991-ci il aprel ayının 19-da uzun süren xəstəlikdən sonra 82 yaşında dünyasını dəyişdi. Məmmədağa müəlliminin müasirləri onun yüksək elmi duyumunu, həssaslığını bu gün də 33 il sonra da heyratla, məhəbbətlə xatırlayırlar. Akademik Məmmədağa Şirəliyev belə bir insan idi: diqqətli, tələbkar, son dərəcə qayğıkeş, səmimi, nikbin, yüksək həyat eşqi ilə yaşayan, həssas...

115 illik yubileyini qeyd etdiyimiz dünya şöhrətli türkoloq, böyük Azərbaycan dilçisi, görkəmli akademik Məmmədağa Şirəliyevin əziz xatirəsi heç bir zaman unudulmayacaq, həmişə məhəbbətlə yad ediləcək, elmi ictimaiyyətin, onun tələbələrini və onu tanıyanların qəlbində əbədi yaşayaçaq. M.Şirəliyevin elmi irsi hər zaman dilçiliyimiz üçün örnəkdir, dəyərlidir və gərəkdir. Allah ona rəhmət eləsin, qəbri nurla dolsun.

İsmayıl MƏMMƏDLİ
filologiya elmləri doktoru, professor

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun əməkdaşı fəlsəfə üzrə elmlər doktoru Zəkiyyə Babayeva-Əbilovanın "Xətib Təbrizi - Azərbaycan mətnşünaslığının ön sözü" adlı dəyərli kitabı institutun Elmi Şurasının qərarı ilə "Elm və təhsil" nəşriyyatında çap olunmuşdur. Kitabın elmi məsləhətçisi f.e.d., professor Malik Mahmudov, elmi redaktoru və ön söz müəllifi akademik Rafael Hüseynov, rəyçiləri f.e.d., professor Kamandar Şərifli, f.e.d., professor Aida Qasimovadır.

Xətib Təbrizi - Azərbaycan mətnşünaslığının ön sözü

Kitaba yazdığı "Karvanın gətirdiyi" adlı ön sözdə akademik Rafael Hüseynov görkəmli Azərbaycan alimi Xətib Təbrizinin Təbrizdən Şama uzanan ömür yolunu "Dərs" adlandıraraq, bu yola xüsusi bir baxış bucağından baxır və Zəkiyyə xanımın bu kitabın ardınca Tunisə gedən yolunu bu yola bənzərək, onun Xətib Təbrizinin əlyazmasını "çətinliklə də olsa mikrofilmə çıxardığını", bu əlyazmaya arxalanıb "Xətib Təbrizi - Azərbaycan mətnşünaslığının ön sözü" adlı əsər yazdığını xüsusi vurğulayır və yazır: "Bu kitab vaxtilə həm özündən əvvəlki elmi irsə işiq tutmağa cəhd edərək "Şərh"i yazan Xətib Təbrizinin, həm artıq XX yüzilin yetmişinci illərində ərəbdilli ədəbiyyatımızı və elmimizi - onillər və yüzillərə bizə örtlü qalmış irsimizi hamıninkləşdirməyə istiqamətində daim minnətdar olmalı olduğumuz unudulmaz alimimiz Malik Mahmudovun xatirəsinə ehtiramın nişanəsidir.

Bu kitab həm sevindirir, həm də xam torpaq kimi arada qalmış olan nəhəng elm ərazisini, orada iş aparmalı olanların hətta yoxluq həddində azlığını yada salaraq narahət düşüncələr oyadır..." O, kitab haqqında öz qənaətlərini oxucularla bölüşərək, "Siz bu kitabda olanları da elə Azərbaycanlı sayaraq oxuyun" deyə məsləhət verir.

Zəkiyyə xanım kitabı Əlyazmalar İnstitutunun sabiq direktoru, f.e.d., professor, Əməkdar Elm xadimi Cahangir Vahid oğlu Qəhrəmanovun əziz xatirəsinə ithaf etmişdir.

Kitabın "Giriş"ində İslamın inkişafı bir sıra xalqların həyatında köklü dəyişikliklərin baş verdiyini qeyd edən Zəkiyyə xanım müsəlman xalqlarının ədəbi irsinin tədqiqində də bunun hiss edildiyini bildirir və tarixçi İbn Xəldunov, Əlyazmalar İnstitutunun sabiq direktoru, f.e.d. Məmməd Adilovun, f.e.d., professor Əziz Mirhəmədovun, f.e.d., professor Malik Mahmudovun fikirlərinə istinad edir, əlyazmanı necə əldə etdiyindən danışır və yazır: "Bakıya qayıtdıqdan sonra ərəb ədəbiyyatı müəllimi, professor Malik Mahmudovla məsləhətləşdim və Xətib Təbrizinin Azərbaycan da indiyə kimi tədqiqatda cəlb olunmamış "Şərh-i İxtiyaratil-Mufaddal" əsərini diplom işi kimi araşdırmağı qərara aldım. Mövzunu işləyərkən əsərin cüzi bir hissəsindən istifadə edilmişdi. Hal-hazırda təqdim olunan "Xətib Təbrizi - Azərbaycan mətnşünaslığının ön sözü" ünvanlı monoqrafiyada müəllifin dövrü, həyat və yaradıcılığı ilə, o cümlədən, bir elm sahəsi kimi mətnşünaslığın tələblərinə uyğun olaraq "Şərh-i İxtiyaratil-mufaddal" adlı əsərinin əlyazma və çap nüsxələri ilə bağlı məlumat və dəlillər genişləndirilmiş, Tunis Milli Kitabxanasında mühafizə olunan əlyazmasının avtoqraf nüsxəsi araşdırılaraq elmi-paleoqrafik xüsusiyyətləri, antologiyaya daxil edilmiş şairlərin, eləcə də qəsidlərinin sayı müəyyənləşdirilmiş, onların dini-etiqadi baxımdan təsnifatı aparılmışdır.

Müəllif burada bir neçə ərəb antologiyasından və Azərbaycanda qələmə alınmış təzkirələrdən, klassik ərəb ədəbiyyatının tədqiqindən söz açır, bu sahədə sanballı araşdırmalar aparan həm xarici, həm də Azərbaycan alimlərinin adlarını qeyd edir.

Əsərin "Antologiyaların tərtib edilməsi və ilk antologiyalar" adlanan I fəslinin I bölümündə "Antologiyaların

tərtibi ənənəsi, ilk ərəb antologiyaları və Azərbaycanlı müəlliflərin antologiyaları"ndan bəhs açan tədqiqatçı VIII-IX əsrlərdə antologiyaların tərtibinə başlanıldığını, cahiliyyə dövrü şairlərinin əsərlərinin toplanmış "Əl-Muəlləqat", "Əl-Mufaddaliyyat", "Əl-Əsmaiyat" antologiyalarını qeyd edir, Əl-Mufaddal əd-Dabbinin "Əl-Mufaddaliyyat" antologiyasını şərh edənlər arasında Xətib Təbrizinin görkəmli yer tutduğunu vurğulayır.

II bölümün I hissəsində Əl-Mufaddal əd-Dabi haqqında, II hissəsində antologiya və ona yazılmış şərhlər haqqında məlumat verilmişdir.

Əsərin "Xətib Təbrizi və onun "Əl-İxtiyarat" a yazdığı şərh" adlanan II fəslinin I bölümündə "Xətib Təbrizinin həyat və yaradıcılığı" haqqında geniş məlumat verən müəllif II bölümü "Xətib Təbrizinin "Əl-İxtiyarat" a yazdığı şərh, onun əlyazma nüsxələri", tekstoloji, paleoqrafik və orfoqrafik xüsusiyyətləri"ndən söz açır, nüsxələri müqayisə edir, nüsxə fərqlərini diqqətə çatdırır və yazır: "Xətib Təbrizinin "Əl-Mufaddaliyyat" a yazdığı şərh ərəb ədəbiyyatı, o cümlədən Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi üçün son dərəcə əhəmiyyətli bir mənbədir. Hər şeydən öncə ona görə ki, şərhçilik ədəbiyyatın, o cümlədən təncidi fikrin, eyni zamanda mətn tərtibatının inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərmişdir". Tədqiqatçı Xətib Təbrizinin ədəbiyyat bilicisi olmaqla yanaşı, həm də dövrün ən güclü dilçisi olduğunu, klassik əsərlərin ölçü və qaydaları ilə bərabər leksik-qrammatik mənalara da izah etdiyini diqqətə çatdırır.

Əsərin "Şərh-i İxtiyaratil-Mufaddal" a daxil edilmiş şairlərin etiqadi baxımdan təsnifatı" adlı III fəslində yehudi şairlərdən Samuel bin Adiyə və Əl-Hasin bin əl-Humam bin Rabia bin Sə'd, xristian şairlərdən Abdul Məşih bin Asale əş-Şeybani, Alqəmə əbi Abdən-Niman bin Eys Əhədi, Cabir bin Xənsin Huni ət-Təğləbi, Əl-Haris bin Hillizə əl-Yəşkeri bin Məkrub bin Abdullah, muxadram şairlərdən Əl-Muxəbbəl əs-Sədi, Yazid bin Ambu bin Vaillə bin Ənas bin Abdullah bin Abdi Şəms, Rabia bin Maqrum əd-Dabbi, Suvid bin Əbi Kahil əl-Yəşkuru, Əbul-Qeys bin əl-Əslət əl-Ənsari, Abdullah bin Anmə əd-Dabbi, Auf bin Atiyə bin Əmir əl-Həz bin Eymi bin Vadiə ət-Teymi əl-Mudri, Əbu Zueyb əl-Hizli, Müzərrd bin Dıraq bin Həzmilə bin Sənan əl-Məzani, Əl-Haris bin Vale əl-Cərmı, Məhriz bin Mukabər əd-Dbbi, Abdu Yağus bin əl-Haris əl-Haris Seyyid Bənu əl-Haris bin Kəb, Abdə bin ət-Tabib, Məqqas əl-Aaizi, islam şairlərinə Mutməm bin Nəvira, Ər-Murar bin Munqaz, Cəbiha əl-Əşcayı, Şəbih bin əl-Bərsa, Səffah bin Bukeyr, Əmir bin əl-Əhtəm əs-Sədi, 41 nəfər digər şairlərə etiqadi olan və dinsiz şairlər haqqında məlumat verilmişdir.

Kitabın sonunda Azərbaycanca və ingiliscə xülasə, Azərbaycanca, türkçə, rusca, ərəbcə, farsca, ingiliscə ədəbiyyat və internet resursları siyahısı, şəxs və qəbilə, kitab, yer və təşkilat adlarının göstəriciləri və Xətib Təbrizinin əlyazmasından səhifələr, sənədlər verilmişdir.

Sona XƏYAL
AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun böyük elmi işçisi

Azərbaycan folklorunda insan-təbiət münasibətləri

İnsan təbiətdir, təbiət insandır. İnsan təbiətsiz, təbiət insansız yaşaya bilməz. Min illər öncə dünya indiki deyildi. Təbiətin indiki biçimə gəlməsi birdən-birə olmayıb. Dünyadakı insanların ağılı da şübhəsiz, indiki kimi deyildi. Təbiət insana qoynunda səxavətlə yer vermişdi. İnsan dünyaya heyran idi. Təbiətin nemətlərindən faydalanırdı. Gördüyü nə varsa, anlamağa çalışırdı, hər şey ona qəribə gəlirdi, səbəbini tapmağa çalışırdı. Ağılı inkişaf etdikcə günəşin doğmasını, batmasını, yağışın yağmasını, ildırımın çaxmasını, qarın yağmasını, çayın axmasını mənalandırırdı, möcüzə sayırdı. Əcdad insana göy çox uca, əlçatmaz gəlirdi, dağda isə nəse qəribə bir heyranlıq, vüqar duyurdu...

Dünyada çoxlu xalqlar, hər birinin də yaranışla, təbiətlə bağlı təsəvvürləri var. Xalqımızın qədimdən bəri təbiətlə bağlı yaranan duyumu bu gün də canlıdır, yaşardır. Bu gün təbiətin qorunması ilə bağlı çağırışlar artıqca insanın bu acınacaqlı durumu düzəldəcəyi ümidləri də artır.

Azərbaycan insanı əcdaddan gələn təbiətə münasibətini ardıcıl, yaradıcı inkişaf etdirməklə dünyaya örnek ola bilər. Bu, bizim xalq olaraq mənəvi borcumuzdur. Həm də meşə fondunun, içməli su imkanının az olduğu ölkəmizdə təbiətə mənəvi yanaşma bəsləməyimiz təbii sayılmalıdır. Qloballaşan dünyada həlli çətin qayğılar isə artmaqdadır.

İlkin mifoloji düşüncədə tanrıçılıq görüşləri əcdadın dünyaya, həyata, insana, təbiətə münasibətini formalaşdırdı. Tanrıçılıqda dünyadakından yaranma ideyası var, Tanrı dünyadadır, dünyadan qıraqda deyil. Əcdad Türk dünyanını yaradılışında iştirak edir, Tanrısı ilə bədrir, Tanrısına erkildir. Tanrı da əcdadla bədrir.

Qədim türk panteonu xeyirli şərin savaşı, şərin gec-tez məhv olacağına inan ideyası üzərində qurulub. Göy Tanrı əcdadla bədrir, doğmadır. "Oğuz-namə"de Oğuz kosmosunun yaranması sxemində baxaq: Əvvəlcə Oğuz doğulur; Günəş şüası şəklində yer enən qızla evlənir. Gün, Ay, Ulduz adlı üç oğlu olur; Oğuz daha sonra günün ortasındakı ağacın koğuşunda tapdığı qızla evlənir, ondan da Göy, Dağ, Dəniz adlı üç oğlu olur. Bu, mifoloji əcdad Oğuzun dünya yaradılışında iştirakına inamı bildirir.

Əcdadın fitri duyumu səhərin cəzbinde, çayların axarında, dağların vüqarında, səmanın ucılığında, günəşin doğuluşunda - şəfqətində, qürubun qubarında (Günəşin batmasında), gecənin sehrində mənliyini görür. Bu, insanı yaradıcılığın elə bir ölçüsüdür ki, əcdadın ulus olmaq, dövlət qurmaq, bir sözlə, hər mənada var olmaq imkanlarını yaradır, Əcdad aşkarladığı sınırsız qüdrəti ilə var olur.

"Dədə Qorqud"da ("Basat Dəpəgözi öldürdüğü boy"da) Basatın doğuluşu-yaranışı əcdad funksiyası ilə bağlıdır. Hər şeydən öncə boyun quruluşu, məzmunu qədimliyini sübut edir. Başqa yandan buradakı inanclar - xalqımızın ruhən bağlı olduğu tapınış məqamlarını işarələyir. Təpəgöz Basatdan kimliyini soruşarkən Basatın ona cavabı:

"...Anam adın sorar olsan - Qaba Ağac! Atam adın deyirsən - Qağan Aslan! Mənim adım sorarsan, - Aruz oğlu Basatdır, - dedi". Burada Basatın soyunu Ağac və Aslanla bağlaması əcdaddan soraq verməsidir: Basatın yaradılışını şərtləndirən əcdadın izləri aydın olur. Mifologiyada, ümumən türk mifologiyasında ağac geniş yayılmış, mürəkkəb semantikaya malik obrazdır. Türk mifologiyasında ağacın kullaşdırılması dərin kökləri olan inanclara bağlıdır. Ağacın bağlı bütün bu mifik təsəvvür, inanc, obraz, funksiyalar Azərbaycan əfsanələrində də izlərini saxlayıb. Bunların hamısı bu və başqa biçimdə yaradılış mifinə bağlıdır.

"Qazan xanın oğlu Uruzun dustaq olduğu boy"da Qazan oğlunu belə oxşayır: "Uca dağımın zirvəsi oğul! Coşqun sularımın daşqını oğul!"

Uruz: "Qarşı yatan uca dağlar istəsə, el yaylar, Aşqın-daşqın sellər-sular istəsə, axar-çağlar. Qaracığı atlar sağlam olsa, qulun verər, Qaytabanda qızıl dəvə sağlam olsa, doğar-törər, Yaylaqdakı ağca qoyun sağlam olsa, quzulayar, İgid bəylər sağlam olsa, oğlu doğular"...

Dastanlarımızda insan-təbiət birliyi yetkin biçimdə ifadəsini tapır. Koroğlunun qılınıcı ildırım parçasındandır, atları dənizə atlarından. Azərbaycan muğamlarında, ayrıca olaraq Azərbaycan aşiq sənətində insan-təbiət birliyinin ifadəsi tamdır. Sazımızda tanrıçılıq ruhu, səsi aydın şəkildə duyulur. Azərbaycan zurna-balaban sənəti başdan-başta təbiəti soraq verir: haraylı, yenilməz, döyüşkən, coşqun ruhlu Türk insanının həm də hədsiz zərifliyini, həlimliyini çatdırır.

Novruz bayramının ruhunda Türk insanının təbiət ilə birliyi var: Novruzun Şərqiliyi var, ancaq ən yaxşı, yetkin ifadəçisi Azərbaycandır, Azərbaycan-Türk ruhudur. Zərdüştlükdən gələn "Təmiz fikir, təmiz söz, təmiz əməl" ideyası ilə Novruzun ruhu mənalanıb, əcdadın fitri duyumunun təsdiqi kimi xəlqi təməldə inkişaf edib. Azərbaycan folklorunun demək olar, hər bir janrında (əmək nəğmələrində, mərasim nəğmələrində, mövsüm nəğmələrində, əfsanələrdə, rəvayətlərdə, ata sözlərində, məsəllərdə, laylalarda, oxşamalarda, mahnılarda, bayatılarda, nağıllarda, tapmacalarda, yanıltaclarda və s.) insan-təbiət doğmalığından yaranan birliyi izlərini görmək olur. Hər hansı bir mətndə özünəinamı, yaradıcı, intuisi-

yali insan obrazı varsa, orada mütləq təbiətin təsiri var.

Adət-ənənə, mərasim və rituallarda da insan-təbiətin birliyi özünü göstərir. Bu da təbiətdir: İnsan təbiətdədir, bütün hadisələr təbiətdə baş verir. İnsanın hali, halsızlığı, xeyirliyi, şərliliyi təbiətdə ifadəsini tapır. Təbiətlə İnsanın qarşılıqlı birliyi var, bu birliyin canlı təsirləri insanın təbiətə yadlığının, ya da doğmalığının ölçüsünü göstərir.

Folklorun bu və ya başqa çoxsaylı janrlarında insanın təbiətə doğmalığı, həyranlığı, dərkdəşliyi ilə yanaşı amansızlığı, ruhsuzluğu, səbirsizliyi, kobudluğu və s. var.

Əcdad - İnsan təbiətdə özünü görür, ancaq bu, hamıya aid deyil. Folklor düşüncəsi xəlqiliyin bəşəriyyəti təsdiq edən ölçüsünü yaradır, burada qətiyyətlənən güzəşt yoxdur. Əcdad -insan səhvinə anlayır, dərşini alır, sonrakı peşmançılıq isə fayda vermir. "Koroğlu" dastanında Rövşənənin tələskənliyi, uyğun mif-əfsanə örnəkləri bu sıradandır. Təbiətlə bir olmaq, onun acı-ağrısını hiss etmək, təbiət kimi duymaq əcdadın fitri keyfiyyətlərindən idi.

Əcdadın Təbiətlə münasibəti doğma idi, onun əzəli ritmi ilə yuxudan oyanır, yuxuya gedirdi. Təbiətin hər gününü təkrarsız bir ömür kimi yaşayırdı. Bu duyğular əcdadın ağılında, ürəyində ölmür, itmir, ardıcıl inkişaf edən hissiyyatında yeni cəhətlər yaradır, hansısa əmək, əkinçi, sayacı, sağın, ovçu, balıqçı, hana nəğmələrinə çevrilirdi. Folklorla təbiətdən qıraqda yaranan nəse yoxdur, hamısı insanın burada var olmağının, təbiətlə fəhlənməyinin, ya da kədərlənməyinin ifadəsidir.

Təbiət səxavətlidir, insan ağacdən (meşədən), sudan (bulaqdan), göldən, dənizdən), torpaqdan, oddan və s. bəhrələnir, Təbiətin balası olduğundan anasına qarşı çıxmır. Bu, insanın artıq ibtidailikdən çıxdığı, dil açdığı, ağılının yetkinləşməyə başladığı dövrüdür. İnsan torpağın təkə məhsul vermədiyini anlayır, mənəvilik (ruhsallıq) deyilən bir keyfiyyətin olduğunu görür, nəticədə torpağın Yurd, Vətən müqəddəsliyi yaranır; bu ilahi hal insanın ağılında yaranıb gerçəkləşir. Yaşadığı torpağın qoxusu onun üçün dünyanın ən gözəl ətri olur, çünki torpaq varlığını təsdiq edir.

Azərbaycan folklorunda əcdad ruhu təbiətin günəşi, səması, səhəri, gecəsi, çayı, bulağı (su ilə), ağacı ilə bədrir. Folklor düşüncəmizin mayası doğadan gəlir: əcdad təsəvvüründə ilkinlik təbiətdəndir: hər şeydən öncə ona görə ki, insanın jest və mimikalardan nitq imkanına kimi yol keçməsi, dil yiyəsi olması, cəmiyyət qurması təbiətdə mümkün olub. Dünyanın bütün bölgələrində xalqçıq imkanına yetənlər bu aqibəti yaşayıblar. Ancaq əsas məsələ təbiətə ilahi, insani münasibətdədir. Azərbaycan düşüncəsində bu istiqamət xalqlar içərisində nadirliyi, bənzərsizliyi ilə seçilir. Dağın, göyün, günəşin, ağacın və s. insanlaşmış obrazlarının olması folklorumuzdakı əcdad düşüncəsinin yaşayılığından gəlir. Ölməyən, yoxa çıxması mümkün olmayan bu duyğu nəsilədən-nəslə keçir, ənənə beləcə qırılmadan yaşayır. Burada dağ - vüqar, ləyaqət rəmzidir, həmişə möhtəşəmdir, yenilməzdir, çünki özündə ilahilik keyfiyyəti daşıyır, tanrılıq mahiyyətli (yeni yenilməz, mənəvi keyfiyyətlərə yetmiş, iradəli) insan obrazındadır. Dağda insanı görmək özünü anlayan, duyan, təbiətin böyüklüyünü anladığı dərəcədə də özü ilə onun arasında mənəvi birlik gören əcdad düşüncəsindən gəlir.

Elçin QALİBOĞLU
AMEA-nın Folklor İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

ELAN-MÜSABİQƏ

Azərbaycan və Belarus alimləri üçün birgə beynəlxalq grant müsabiqəsi elan olunub

Azərbaycan Elm Fondu 2024-cü il aprelin 22-də imzalanmış Sazişin müddəalarını nəzərə almaqla, 4-cü Azərbaycan-Belarus birgə beynəlxalq grant müsabiqəsini (AEF-BQM-BRFTF-4/2024-5(53)) elan edib.

Müsabiqə Azərbaycan və Belarus alimlərindən ibarət müvəqqəti yaradılmış yaradıcı kollektivlərin birgə yerinə yetirilməsi planlaşdırılan və hər iki tərəf üçün aktual olan elmi istiqamətlər üzrə elmi-tədqiqat layihələrini dəstəkləmək, beynəlxalq elmi əməkdaşlıq fəaliyyətini stimullaşdırmaq və müasir elmi problemlərin həlli üçün əlavə yaradıcılıq imkanları yaratmaq məqsədilə elan olunub. Müsabiqə çərçivəsində fundamental və tətbiqi xarakterli layihələr və 200 min manatadək maliyyə həcmli layihələr maliyyələşdiriləcək.

Müsabiqədə iştirak etmək üçün layihələr sentyabrın 10-dan noyabrın 8-i saat 17:00-dək qəbul olunacaq. Müsabiqənin nəticələrinin 2025-ci ildə açıqlanması planlaşdırılır.

Grant iddiaçılarına kömək və sualların cavablandırılması məqsədilə məsləhət seminarlarının keçirilməsi nəzərdə tutulub. Bu barədə əlavə məlumat Fondun internet sahifəsində dərc olunacaq.

Riyaziyyat və Mexanika İnstitutu

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi Riyaziyyat və Mexanika İnstitutu aşağıdakı vəzifələri tutmaq üçün müsabiqə elan edir:

"Funksional analiz" şöbəsi üzrə

Şöbə müdiri -1 ştat vahidi

Böyük elmi işçi -3 ştat vahidi

"Riyazi analiz" şöbəsi üzrə

Böyük elmi işçi -2 ştat vahidi

"Funksiyalar nəzəriyyəsi" şöbəsi üzrə

Şöbə müdiri -1 ştat vahidi

Elmi işçi -1 ştat vahidi

"Cəbr və riyazi məntiq" şöbəsi üzrə

Şöbə müdiri -1 ştat vahidi

Böyük elmi işçi -1 ştat vahidi

Elmi işçi -1 ştat vahidi

"Qeyri-harmonik analiz" şöbəsi üzrə

Baş elmi işçi -1 ştat vahidi

"Riyazi fizika tənlilikləri" şöbəsi üzrə

Kiçik elmi işçi -1 ştat vahidi

"Dağca dinamikası" şöbəsi üzrə

Aparıcı elmi işçi -1 ştat vahidi

Müsabiqədə riyaziyyat üzrə elmlər və fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi olan elmi işçilər iştirak edə bilərlər.

Sənədlər müsabiqənin müvafiq tələblərinə uyğun olaraq elan dərc edilən gündən etibarən 1 ay müddətinə aşağıdakı ünvanla təqdim edilməlidir:

Ünvan: AZ 1141, Bakı şəh. B.Vahabzadə küç.9
Telefon 539-91-92

Tədqiqatçılar insan səmindən hipertoniyanı aşkar etməyin yolunu tapıblar

Kanadalı alimlərin insanın səs qeydlərindən istifadə edərək yüksək qan təzyiqi olaraq da bilinən hipertoniyanı təsbit edə bilən süni intellekt əsaslanan bir üsul tapdıqlarını açıqlayıblar.

Kanadada "Klick Labs" tərəfindən aparılan araşdırmada iştirak edən 245 nəfərdən alimlərin hazırladığı mobil proqramda 2 həftə ərzində gündə 6 dəfə səslərini qeyd etmələri istənilib.

Təcrübədə tədqiqatçılar yüzlərlə səs biomarkerini təhlil etmək üçün süni intellekt alqoritmlərindən istifadə ediblər ki, bu da onlara insan qulağının ayırd edə bilmədiyi səs məlumatlarını, məsələn, səsin yüksəkliyindəki dəyişkənliyi xarakterizə edən məlumatları çıxarmağa imkan verir. Bildirilib ki, mobil tətbiq hipertoniyanı qadınlarda 84 faizə, kişilərdə isə 77 faizə qədər dəqiqliklə müəyyən edir.

Tədqiqatın aparıcı müəllifi Yan Fossat bildirib: "Biz hipertoniyanı aşkarlamaq üçün daha əlçatan bir üsul kəşf etdik. Ümid edirik ki, texnika bu ümumi qlobal sağlamlıq probleminə daha tez müdaxilə etməyə imkan verəcək".

Araşdırmanın təfərrüatları "IEEE Access" jurnalında dərc olunub.

Redaksiya heyəti:

İsa Həbibbəyli, Arif Həşimov, Dilqəm Tağıyev, İbrahim Quliyev, Nərgiz Paşayeva, Rasim Əliquliyev, Tofiq Nağıyev, İradə Hüseynova, Gövhər Baxşəliyeva, Cəmil Əliyev, İsmayıl Hacıyev, Fuad Əliyev

Baş redaktor: Ağahüseyn Şükürov

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Reyaset Heyəti
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Tiraj: 2000

Знания без границ

Форум азербайджанской научной диаспоры стал выражением силы и единства нашей страны

В Баку завершился Форум азербайджанских ученых, проживающих за рубежом, который стартовал в Баку 9 сентября. На мероприятии, которое началось с исполнения Государственного гимна Азербайджана, минутой молчания была почтена память шехидов, павших в борьбе за территориальную целостность и суверенитет нашей страны.

Затем заведующая отделом Администрации Президента Азербайджанской Республики по гуманитарной политике, вопросам диаспоры, мультикультурализма и религии Фарах Алиева зачитала обращение Президента Ильхама Алиева к участникам форума. После чего был показан видеоролик на тему "Гейдар Алиев и образование".

В мероприятии принимал участие и президент НАНА академик Иса Габиббейли.

Модератор мероприятия, директор Национального музея азербайджанской литературы имени Низами Гянджеви академик Рафаэль Гусейнов расценил этот день как одно из значимых событий в истории Азербайджана. По его словам, форум, проводимый с участием азербайджанских ученых, проживающих в разных уголках мира, является выражением силы и единства Азербайджана.

Интеллектуальная мощь страны

Рассказывая об истории независимости нашей страны и пути развития, Р.Гусейнов отметил неоценимые заслуги великого лидера Гейдара Алиева в выборе пути и линии независимости нашей республики. Он подчеркнул, что Победа, одержанная нами в Отечественной войне благодаря политической воле Президента Ильхама Алиева, еще больше укрепила Азербайджан,

а авторитет нашего государства в регионе и мире еще более усилился.

Говоря о деятельности Государственного комитета по работе с диаспорой, академик отметил: "Наша Победа в Отечественной войне еще более сблизила азербайджанцев, проживающих в разных уголках мира. В 51 стране мира функционирует 561 азербайджанская диаспорская организация. Организационное становление - очень важный шаг. Подготовка к этому форуму шла уже давно. Сердца наших ученых всегда с Азербайджаном. Единство азербайджанских ученых означает рост интеллектуальной мощи нашей страны".

Выступивший ректор Университета ADA Хафиз Пашаев подчеркнул, что повышение уровня нашей науки с участием азербайджанских ученых, проживающих за рубежом, подготовка кадров, отвечающих современным требованиям, является велением времени.

Наука - привлекательная сфера

Говоря о деятельности Университета ADA, ректор отметил, что возглавляемый им вуз, пройдя нелегкий, но успешный путь, создал ряд инноваций. По его словам, в советский период в нашей стране были очень хорошо развиты наука и образование. В Бакинский государственный университет были привлечены уче-

ные и специалисты из-за рубежа. Также существовала потребность в специалистах в области точных наук, и эта потребность удовлетворялась за счет ученых из СССР.

Ректор отметил, что после восстановления независимости Азербайджана возникла необходимость во внедрении, наряду с другими областями, инноваций в сфере науки и образования. "Наука - очень привлекательная сфера. Надо подумать о том, что необходимо сделать для повышения уровня азербайджанской науки и подготовки профессиональных кадров. В настоящее время у нас подрастает очень талантливая молодежь. Уверены, что эта молодежь внесет вклад в нашу науку и образование", - отметил Хафиз Пашаев, добавив, что ждет предложений от наших ученых по дальнейшему повышению авторитета азербайджанской науки и образования.

Заслуженный ученый, профессор Мюнхенского технического университета, первый азербайджанский ученый, получивший премию Гумбольдта, доктор физико-математических наук, всемирно известный азербайджанский ученый Масуд Эфендиев отметил, что целью организации форума является содействие развитию азербайджанской науки, наведению мостов между профессиональными и молодыми учеными.

Внести вклад в развитие

Ученый подчеркнул важность объединения усилий для дальнейшего укрепления международного авторитета Азербайджана и развития нашей науки на высоком уровне. "Мы готовы внести максимальный вклад в развитие

нашего народа", - сказал азербайджанский ученый.

Выразив уверенность, что на форуме пройдут интересные дискуссии в направлении развития азербайджанской науки, министр науки и образования Эмин Амуллаев довел до внимания, что важнейшим моментом в рамках мероприятия является вопрос интеграции с нашими учеными, проживающими за пределами Азербайджана.

Говоря о поддержке и возможностях, предоставляемых Министерством науки и образования, министр подчеркнул, что самой большой проблемой является трансформация. Науку невозможно измерить цифрами, сказал министр, отметив, что в Азербайджане есть определенные проблемы в сфере науки и образования. Однако за последние десять лет в этой области было проделано много позитивной работы.

Э.Амуллаев подчеркнул важность определения приоритетов развития азербайджанской науки, и сказал, что государство реализует различные программы, связанные с образованием: "Важно, чтобы наша молодежь, обучающаяся в рамках программы, вернулась в страну и поделилась знаниями", - сказал министр, отметив, что возлагаются большие надежды на наших ученых, проживающих за рубежом.

Председатель Государственного комитета Азербайджана по работе с диаспорой Фуад Мурадов назвал важным событием организацию Форума азербайджанских ученых, проживающих за рубежом, и встречу в Баку азербайджанских ученых, работающих в различных уголках мира.

(продолжение на стр. 10)

Веление времени

стр. 10 ⇨

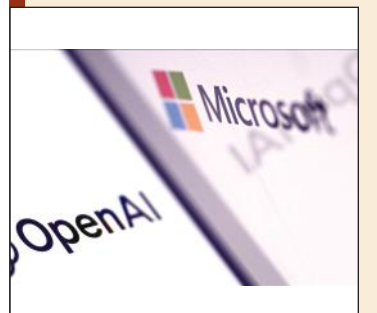
Наследие великого ученого

стр. 11 ⇨

Большой доктор маленьких людей

page 11 ⇨

Microsoft, Palantir forge AI partnership for US defense, intelligence sectors

page 12 ⇨

Знания без границ

Форум азербайджанской научной диаспоры стал выражением силы и единства нашей страны

(начало на стр.9)

Отметив важность организационной работы, Ф.Мурадов сказал, что деятельность комитета построена в соответствии с государственной политикой и "Дорожной картой": "Наша цель - добиться единства, укрепить нашу солидарность. Деятельность госкомитета также связана с работой, проводимой в освобожденном от оккупации Карабахе. Деятельность всемирно известных азербайджанских ученых в Карабахском университете стала бы вкладом в нашу науку. Азербайджанское государство оказывает достаточную поддержку науке и образованию, ученым. Наша цель в организации форума - наладить отношения, сотрудничество между нашими всемирно известными и местными учеными".

В рамках форума под модераторством официального представителя Азербайджана во Всемирной ассоциации "Женщины атомной отрасли" Динары Аббасовой (Австрия) прошла панельная дискуссия "Роль ученых в интернационализации науки и высшего образования в Азербайджане".

Выступивший на панельной дискуссии ректор Университета ADA Хафиз Пашаев подчеркнул,

что в основе возглавляемого им вуза лежит интернационализм. Говоря о важности интернационализма, ректор отметил роль иностранных ученых и выразил уверенность, что форум внесет свой вклад в этом направлении.

Выступившие по теме и озвучившие свои предложения подчеркнули, что мероприятие организовано в преддверии COP29, которая пройдет в Азербайджане в ноябре. Они затронули роль стратегии интернационализации для адаптации подготовки кадров к требованиям глобального рынка труда, цифровизации и новой модели университетского образования. В ходе дискуссий также были обсуждены роль проживающих за рубежом ученых в развитии науки и высшего образования в Азербайджане, привлечение иностранных студентов и профессоров. Была выражена уверенность, что многие наши ученые, проживающие за рубежом, могут внести свой вклад в дальнейшее развитие нашей науки.

В завершение дня состоялась панельная дискуссия на тему "Создание глобальной академической сети: новые подходы для развития локальных университетов и научно-исследовательских институтов". На дискуссии, модератором которой выступил заслуженный

ученый, профессор Мюнхенского технического университета, первый азербайджанский ученый, получивший премию Гумбольдта, доктор Масуд Эфендиев, были озвучены точки зрения и предложения о создании глобальной академической сети. Были обсуждены вопросы, связанные с расширением роли ученых, проживающих за рубежом, в координировании действующих в Азербайджане университетов и научно-исследовательских институтов с международной академической средой.

Мероприятие, организованное Ассоциацией азербайджанских ученых мира при поддержке Государственного комитета по работе с диаспорой и Министерства науки и образования Азербайджана, длилось три дня. В форуме приняли участие более 80 азербайджанских ученых из 23 стран, в целом же - около 200 деятелей науки.

В рамках форума участники мероприятия посетили Шушу и Ханкенди, провели обсуждения с преподавательским составом Карабахского университета. Это, по мнению экспертов, поможет воспользоваться знаниями и опытом наших ученых в процессе восстановления освобожденных от оккупации территорий.

Достоинно служить науке

Члену-корреспонденту НАНА, профессору Гейлани Панахову исполнилось 70 лет

Гейлани Минхадж оглы Панахов родился 25 августа 1954 года в высокогорном селе Аных Гусарского района Азербайджана. По окончании средней школы поступил в Азербайджанский институт нефти и химии на нефтегазово-промышленный факультет, по окончании которого в 1976 году получил диплом горного инженера по специальности "разработка и эксплуатация месторождений полезных ископаемых".

Пройдя жесткий экзаменационный отбор, в 1983 году Гейлани Панахов начинает свой путь в науку под руководством известного ученого, выдающегося деятеля азербайджанской и советской науки - академика Азада Мирзаджанзаде, научная школа которого была передовой кузницей научных кадров, воспитавшей целую плеяду известных отечественных и зарубежных ученых, исследователей, инженеров.

Прикладные исследования

Молодой ученый сразу же привлек внимание научного руководителя своей целеустремленностью, цепкостью ума, завидной работоспособностью и стремлением к конечному результату. В 1986 году Гейлани Панахов защищает кандидатскую диссертацию на тему "Регулирование реофизических характеристик скважинной продукции с целью повышения эффективности технологических процессов нефтедобычи", через десять лет - докторскую, посвященную разработке новых композитных систем и их применению в нефтегазодобыче.

Разработанные им технологии и новые методы нашли свое применение практически на всех нефтяных месторождениях Азербайджана.

Как итог многолетней научно-педагогической и исследовательской деятельности 30 июня 2014 года решением Президиума НАНА Гейлани Панахов был избран членом НАНА по Отделению технических и физико-математических наук.

Большой объем работ теоретических, экспериментальных и прикладных исследований Г.Панахова посвящен экологическим проблемам, имеющим место в нефтегазовой отрасли. В частности, им разработана технология предотвращения испарения легких фракций нефтепродуктов при их хранении в резервуарах. Разработаны теоретические и практические основы применения энерго- и ресурсосберегающих технологий в процессах транспорта и хранения углеводородов.

Зарубежное научное сотрудничество под руководством профессора Панахова охватывает широкий ареал стран и континентов - еще в начале 90-х Гейлани муаллим был одним из первых азербайджанских ученых, получивших приглашение в США для реализации проекта по применению разработанных им вязкоупругих композиций в качестве пакерных составов на морском месторождении в Мексиканском заливе. Технология прошла успешное испытание и была признана эффективным методом внутрискважинных операций.

Главные жизненные принципы

В каждом случае производственного внедрения ученый лично контролирует технологический процесс и принимает активное участие в разработке производственных циклов. И в этом случае сказываются его жизненные и научные принципы: от научной разработки до конкретного промышленного внедрения, участие на каждом этапе научной разработки - от постановки задачи, теоретических и экспериментальных работ до выработки алгоритма промышленных испытаний. Коллеги вспоминают, как удивлялась и восхищалась команда китайских нефтяников участию профессора из Азербайджана на каждом этапе пилотного испытания технологии на морской платформе месторождения в заливе Bohai Bay. "Наши профессора участвуют только в лабораторных исследованиях", - улыбаясь, говорили они.

Разработанные Гейлани Панаховым технологии уникальны по своей сути - они обладают высокой технико-технологической эффективностью, адаптивны к любым условиям применения, экономически рентабельны. Интерес к ним проявляют во многих нефтедобывающих регионах мира - их актуальность определяется ростом доли трудноизвлекаемых запасов в добываемых углеводородах, в условиях истощения залежей нефти, эксплуатируемых традиционными способами.

Коллеги по работе знают Гейлани муаллима как активного организатора и руководителя научных исследований, ценят его профессиональную целеустремленность, ответственность и принципиальность, неиссякаемую энергию и творческий энтузиазм, чуткость и внимание к людям. Его жизнь и научная деятельность являют собой пример достойного служения науке и стране.

Веление времени

Тюркский мир нуждается в общем алфавите

Под эгидой Тюркской академией и Турецкого лингвистического общества при Высшем совете по вопросам культуры, языка и истории имени Ата-тюрка при поддержке Организации тюркских государств (ОТГ) в Баку прошло третье заседание Комиссии по общему алфавиту тюркского мира.

Выступивший на мероприятии президент Тюркской академии (ТА) академик Шаин Мустафаев проинформировал присутствующих о процессе создания комиссии и сообщил, что основные цели заседания включают обсуждение прогресса в развитии идеи общего алфавита и определение дальнейших шагов для ее продвижения: "Комиссия по общему алфавиту тюркского мира была создана по инициативе ОТГ с участием двух представителей от каждой тюркской страны, отвечающих за языковую сферу. Она действует под эгидой ТА при координации с ОТГ.

За два года прошло два заседания комиссии. Первое состоялось в мае 2023 года в Астане, второе - в 2024 года в Баку. В результате сотрудничества было решено создать общий алфавит из 34 букв с согласованием каждого знака и его звучания".

По словам министра науки и образования Азербайджана Эмина Амуллаева, в настоящее время создание общего алфавита тюркского мира является необходимым шагом в контексте развития и тесного сотрудничества тюркских государств. "Переход на латинскую графику в Азербайджане связан с именем великого лидера Гейдара Алиева, - подчеркнул Эмин Амуллаев, отметив, что после подписанного в 2001 году общенациональным лидером Указа "Об учреждении азербайджанского алфавита и Дня азербайджанского языка" в стране окончательно был положен конец использованию двух алфавитов и обеспечен переход на латинскую графику. - Работа в области создания общего

тюркского алфавита является велением времени. Происходящие в тюркском мире стремительные интеграционные процессы выдвинули на первый план ряд вопросов, в том числе вопрос создания общего алфавита".

Э.Амуллаев напомнил, что в выступлении Президента Азербайджана Ильхама Алиева на состоявшейся 14 февраля церемонии инаугурации сотрудничество с тюркским миром обозначено в качестве приоритета государственной политики, а Организация тюркских государств представлена как единая семья.

Директор Азербайджанского Центра Ата-тюрка Низами Джафаров, в свою очередь, призвал к меньшей дифференциации и большей интеграции в создании общего алфавита тюркского мира. А президент Турецкого лингвистического общества Осман Мерт в своем выступлении отметил, что история возложила на нас эту ответственность и мы должны быть более решительными.

Большой доктор маленьких людей

98 лет назад родилась выдающийся детский кардиолог, академик НАНА Адиле Намазова

9 сентября 1926 года в агдамском селе-нии Сеидли родилась выдающийся ученый-педиатр, лауреат Государственной премии СССР, член-корреспондент РАН, действительный член Национальной академии наук Азербайджана, заслуженный деятель науки Азербайджана, доктор медицинских наук, профессор Адиле Намазова.

Академику Адиле Намазовой принадлежат особые заслуги в преподавании медицинской науки в Азербайджане и обогащении ее новыми достижениями. Исследования, проводимые ею на протяжении многих лет в различных областях медицинской науки, снискали ученому большую славу в нашей стране и за ее пределами.

Академик Намазова - первая и единственная женщина-ученый, избранный в действительные члены Академии наук Азербайджана и России

Адиле Намазова является одним из основателей научной школы педиатрии в республике. Важнейшие направления плодотворной научной деятельности ученого, направленные на охрану здоровья детей, были связаны с диагностикой и усовершенствованием методов лечения ревматизма и пороков сердца у детей. Именно благодаря этим научным работам были изучены клинические особенности врожденных пороков перегородки сердца, определены критерии возможностей хирургического лечения в условиях искусственного кровообращения.

Более 70 лет в медицине

Данные исследования одновременно открыли широкие возможности для последующих фундаментальных исследований и применения новых методов лечения. Ученый также внесла вклад в медицинскую науку практическими рекомендациями на основе использования различных методов. Кроме того, Адиле Намазовой принадлежат значительные заслуги в организации отвечающих современным требованиям форм медицинской службы в республике.

В историю советской педиатрии легендарный доктор вошла прежде всего как выдающийся детский кардиолог. Она глубоко изучила функциональное состояние сердечно-сосудистой системы у детей в активной фазе ревматизма, представила клинические особенности врожденных септальных дефектов у детей, способствовала внедрению в клиническую практику различных элект-

рофизиологических методов исследования (ЭКГ, электрокардиография, векторкардиография, фонокардиография), зондирования полостей сердца и крупных сосудов и др.

В исследованиях А.А. Намазовой определены газовый состав и объем крови в отдельных камерах сердца, разработана классификация по степеням нарушения малого круга кровообращения, определены показания и противопоказания к хирургической коррекции врожденных дефектов перегородки сердца, изучены отдаленные результаты (от 1 года до 20 лет) операций на сердце.

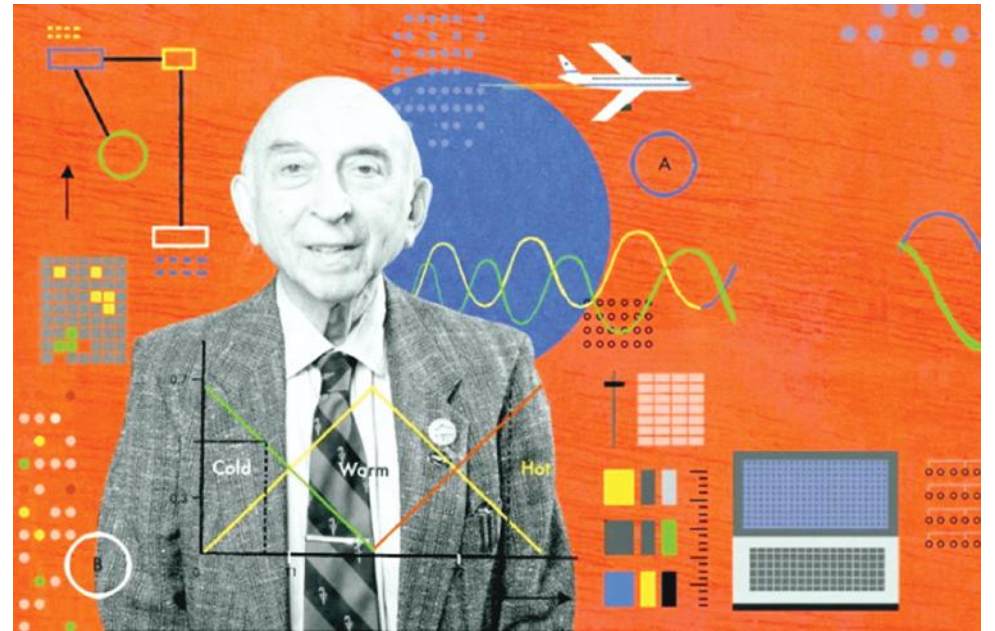
Широкий научный кругозор в сочетании с обостренной гражданской ответственностью обусловили ее становление в качестве лидера в Азербайджане важнейшего современного направления медицины - биоэтической этики. Привлекла широкое внимание ее книга "Этические принципы в медицине", изданная в Баку в 2002 году на азербайджанском, русском и английском языках. При непосредственном участии доктора была составлена учебная программа преподавания медицинской этики в медицинских вузах и средних медицинских училищах.

Заслуги неизмеримо высоки

Заслуги академика Намазовой в области развития медицины и подготовки высококвалифицированных врачебных кадров в нашей стране были по достоинству оценены государством. Именно за заслуги перед отечественным здравоохранением и многолетнюю плодотворную деятельность по подготовке медицинских кадров в сентябре 2016 года ей, заслуженному деятелю науки, кавалеру орденов "Шохрат" и "Шараф", российского Ордена Святого царя Дмитрия, заведующей Второй кафедрой Азербайджанского медицинского университета, был вручен Почетный диплом Президента Азербайджанской Республики.

Академик Намазова - первая и единственная женщина-ученый, избранный в действительные члены Академии наук Азербайджана и России. Под ее руководством были подготовлены более 60 докторов науки и докторов философии. Представители научной школы педиатрии ученого в настоящее время занимаются научной деятельностью в республике и различных зарубежных странах. Ученый является автором более 350 научных трудов, в том числе 30 монографий, учебников, методических пособий, 6 изобретений. А.Намазова была президентом Педиатрической ассоциации Азербайджана, членом Президиума Всемирной ассоциации педиатров, вице-президентом Ассоциации педиатров тюркоязычных стран, членом Бюро европейской ассоциации педиатров, народным депутатом СССР, а также председателем комитета союзного Верховного Совета, председателем комиссии конкурса "Лекции академика М.Топчубашева" Минздрава Азербайджана, председателем Детского фонда страны, членом Президиума Высшей аттестационной комиссии при Президенте Азербайджана.

16 декабря на 95-м году жизни наш знаменитый доктор ушла из жизни. "Исследования, проводимые ею на протяжении многих лет в различных областях медицинской науки, - говорится в некрологе, подписанном главой государства, - снискали ученому большую славу в нашей стране и за ее пределами. Память об Адиле Авез гызы Намазовой, видном ученом, прекрасном педагоге и отзывчивом человеке, навсегда останется в сердцах всех, кто ее знал".

Наследие великого ученого

Еще при жизни Люфи Заде был создан Научный центр, названный в честь него и его теории

6 сентября - день памяти всемирно известного азербайджанского ученого, основоположника теории нечетких множеств и нечеткой логики, профессора Калифорнийского университета Лютфи Заде, который родился 4 февраля 1921 года в Баку.

Начальное образование он получил в школе номер 16, в 10 лет переехал вместе с семьей в Южный Азербайджан и в 1930-х годах продолжил учебу в Тегеране, в 1944 году успешно окончил Тегеранский университет по специальности "электрическая инженерия".

В 1944-1959 годах Лютфи Заде получил в Массачусетском технологическом институте и Колумбийском университете Соединенных Штатов Америки ученые степени магистра и доктора, в 1959 году пожизненно был избран профессором Университета Беркли в штате Калифорния, а с 1963 года руководил кафедрой электрической инженерии и компьютерных наук этого высшего учебного заведения и возглавлял Инициативу Беркли по теории мягких вычислений. Он был ведущим экспертом НАСА и НАТО. Также руководил Институтом информационных технологий "Institute Zadeh-Z?FT" в Беркли, где он жил.

Лютфи Заде - второй ученый в мире после немца Макса Планка, при жизни которого был создан Научный центр, названный в честь него и его теории.

Всемирную известность и славу азербайджанскому ученому принесла теория нечеткой логики (Fuzzy Logic), которая считается революционной и широко применяется во всем мире. Эта теория придала новое выражение понятию двойных множеств - нечеткие множества, и позволила многим крупным компаниям добиться успеха в своих технологических разработках. Ученый также является автором таких исследований, как "Теория впечатлений", "Теория систем", "Теория оптимальных фильтров", сыгравших большую роль в развитии науки, формировании ее на новых основах.

Ему были посвящены книги "Корифей современной науки", "Мир не может существовать без гениев", снят документальный фильм "Далекий и близкий Лютфи Заде", созданы ассоциация "Наследие Заде и Искусственный интеллект" и Международная академия современных наук им. Лютфи Заде.

Его известные разработки - теория пространства состояний и теория управления и наблюдения за динамическими системами - составляет основу современной науки управления. Национальный центр космических исследований США (НАСА) исследует, проектирует и применяет системы управления на основе этих теорий. В настоящее время такие престижные компании Японии, как Mitsubishi, Toshiba, Sony, Canon, Sanyo, Nissan, Honda и другие, используют техно-

логию нечеткой логики в производстве фото- и видеокамер, стиральных машин, вакуумно-химических очистителей, управлении автомобилями, поездами, промышленными процессами.

Избранный членом академий многих стран, в том числе Национальной академии инженерии США и Российской академии естественных наук, профессор Лютфи Заде был удостоен наград престижных международных обществ, структур и фондов, получил звание почетного доктора престижных университетов десятков стран. За ценный вклад в развитие науки и технологий, а также неопределимые заслуги в налаживании межкультурного диалога Лютфи Заде была присуждена одна из высших наград независимой Азербайджанской Республики - орден "Достлуг".

Ученый скончался 6 сентября 2017 года. Перед кончиной он просил, чтобы его похоронили по мусульманским обычаям с совершением погребальной молитвы. Тело

За ценный вклад в развитие науки и технологий, а также неопределимые заслуги в налаживании межкультурного диалога Лютфи Заде была присуждена одна из высших наград независимой Азербайджанской Республики - орден "Достлуг"

успешного было доставлено в Баку 29 сентября и похоронено на Аллее почетного захоронения. 6 сентября 2018 года на могиле был установлен памятник работы Омара Эльдарова.

Напомним, что Лютфи Заде - лауреат премий Хонда (1989), Кампе де Ферье (1992), Окава (1996), "Золотой гусь" (2018). Был удостоен медалей Ричарда Хэмминга (1992), Руфуса Ольденбургера (1993), почета IEEE (1995), Эгглестона (2007) и Бенджамина Франклина (2009), а также Золотой медали имени Низами Гянджеви (2016). В 2021 году в Азербайджане выпущена марка, посвященная 100-летию ученого.

Имя ученого носит одна из улиц столицы нашей страны.

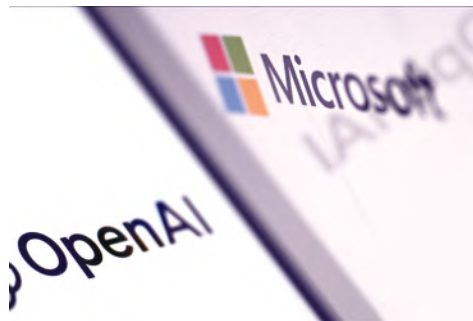
Лютфи Заде - один из тех ученых, на чьи труды больше всего ссылаются в мировом масштабе. Созданные им научные школы и лаборатории уже более полувека осуществляют успешную деятельность в ряде стран. Лютфи Заде гордо называл себя азербайджанцем и сердце его всегда билось в унисон с Родиной.

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

Microsoft, Palantir forge AI partnership for US defense, intelligence sectors

Microsoft and Palantir Technologies announced a major partnership Thursday, combining their advanced cloud and artificial intelligence (AI) capabilities to deliver enhanced solutions for the US defense and intelligence sectors, according to Anadolu Agency.

The collaboration will integrate software and data integration firm Palantir's software with Microsoft's cloud services and Azure OpenAI Service, according to Microsoft's statement on its website.

This will enable the deployment of Palantir's products within Microsoft's Azure Government and classified cloud environments, specifically designed for sensitive national security operations. Azure Government is a

service that provides a dedicated cloud enabling government agencies and their partners to transform mission-critical workloads to the cloud.

Utilizing Microsoft's cloud compute and powerful language models such as GPT-4, the partnership aims to operationalize AI-driven solutions for critical missions, providing tools for data integration, visualization and actionable insights.

The goal is to enhance the operational capabilities of the defense and intelligence communities through advanced analytics and AI-powered applications.

"This collaboration represents a step change in how we support our defense and intelligence communities," said Shyam Sankar, Palantir's chief technology officer.

In addition to the technology integration, Palantir and Microsoft plan to offer training sessions and bootcamp experiences to help government personnel effectively utilize the new capabilities.

The market reacted positively to the news, with Palantir's stock rising as much as 11% to \$29.23 per share before paring gains to around 9% by the end of the trading session, according to Business Insider.

China to send sample bricks into space to test for building research base on moon

Chinese scientists plan to send bricks made from simulated lunar soil into space to evaluate if they can be used to build a research base on the moon, Anadolu Agency reported citing the South China Morning Post.

The sample bricks will be sent to see how they hold up in extreme conditions in order to subsequently build the proposed research base on the moon.

They are slated to be sent into the space from the Tiangong space station next month on the Tianzhou-8 cargo spacecraft, the newspaper cited Ding Lieyun, an expert in intelligent construction from Huazhong University of Science and Technology in Wuhan, as saying.

Beijing intends to build a research base - known as the International Lunar Research Station, or ILRS - near the

moon's south pole by 2035 for scientific exploration and resource development.

In a three-year experiment, scientists will observe how the samples degrade under radiation and temperature changes.

"We can bake the bricks to a strength of 100 megapascals here on Earth, which is much harder than concrete," said Ding, who heads the university's National Centre of Technology Innovation for Digital Construction.

The research, however, is needed to determine whether the bricks could withstand the harsh environment on the moon, he added.

A standard clay brick typically ranges in strength between 10 and 20 megapascals, while high-strength bricks used in specific structural applications can reach up to 50 megapascals.

Academician Isa Habibbeyli met with the participants of the 1st International Conference "Shah Ismail Khatai"

The president of ANAS, Academician Isa Habibbeyli met with the participants of the 1st International Conference "Shah Ismail Khatai," organized jointly by the Institute of History and Ethnology of ANAS named after A.A. Bakikhanov and Hacettepe University (Türkiye), dedicated to the prominent statesman Shah Ismail Khatai.

During the meeting Academician Isa Habibbeyli stated that the international conference, held for the first time in our country, would help in reviewing Shah Ismail Khatai's rich life and achievements, as well as uncovering new facts. He noted that Shah Ismail Khatai played a significant role not only in the history of Azerbaijan but also in the Caucasus, the Turkic world, and the East. Numerous studies have been conducted about him in the mentioned areas and in Europe, resulting in articles and books, and his collected works have been published in Türkiye.

Academician Isa Habibbeyli noted that while under the influence of Soviet ideology Shah Ismail Khatai was studied more as a poet in our country, research is now being conducted on his role as a ruler and military leader, thanks to the broad opportunities that emerged after the restoration of independence. He added that in Türkiye, Shah Ismail is studied more as a sect leader.

Academician Isa Habibbeyli stated that extensive research has been conducted on the reasons behind the Battle of Chaldiran between the Safavids and the Ottoman Empire, which resulted from insidious plans of the West. He also noted that Shah Ismail Khatai's 31 letters, recently discovered and addressed to Sultan Selim, reveal historical truths. Additionally, he mentioned that the conference will lead to new research in European archives related to this topic.

It was noted that Shah Ismail Khatai's activities are an important part of Turkic statehood history and that he is also a prominent figure in Azerbaijani literature. Academician Isa Habibbeyli stated that

President Ilham Aliyev set important tasks for our scholars regarding the Turkic world during his inauguration ceremony. He emphasized that the international conference would contribute to the unity of the Turkic world and the expansion of relations among the scholars. Academician Isa Habibbeyli also stated that the conference would play a crucial role in promoting Khatai's heritage among younger generations and suggested holding the conference every two years.

Next, Professor Karim Shukurov, director of the Institute of History and Ethnology of ANAS named after A.A. Bakikhanov provided information about the 1st International Conference "Shah Ismail Khatai". He mentioned that the event was met with great interest and admiration from international researchers. Over 50 scholars and researchers from Türkiye, Kazakhstan, Uzbekistan, Austria, the United Kingdom, and the Islamic Republic of Iran attended the conference. He highlighted that the conference would make a significant contribution to Safavid studies.

Professor Ahmet Taşğın from Hacı Bayram Veli University (Türkiye) expressed his gratitude to Academician Isa Habibbeyli and the leadership of the Institute of History and Ethnology for their support in organizing the international conference. He stated that Shah Ismail Khatai was Azerbaijani and the Safavid was an Azerbaijani state. Professor Ahmet Taşğın noted that the conference would contribute to revealing new historical truths.

The meeting was also attended by Head of the Department of Foreign Relations and International Organizations at the Presidium of ANAS, PhD in biology, docent Esmira Alirzayeva, and Head of the Department of Public Relations, Press, and Information at the Presidium of ANAS, PhD in philology Agahuseyn Shukurov.

After the meeting, the conference participants toured the ANAS Presidium building and took a commemorative photo.

Редакционная коллегия:

Иса Габибейли, Ариф Гашимов, Дильгам Тагиев,
Ибрагим Гулиев, Наргиз Пашаева, Расим Алигулиев, Тофик Нагиев,
Ирада Гусейнова, Говхар Бахшалиева, Джамиль Алиев,
Исмаил Гаджиев, Фуад Алиев

Главный редактор: Агагусейн Шукюров

Адрес: Баку, AZ 1001,
ул.Истиглалийат, 30, Президиум НАНА
e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.

Тираж: 2000